

การวิเคราะห์เปรียบเทียบเรื่องสังข์ทอง

ในบทนี้ผู้วิจัยมีจุดประสงค์ที่จะเปรียบเทียบว่า นิทานสังข์ทองที่ปรากฏใน รูปแบบต่าง ๆ กันดังกล่าวไว้ในบทที่ 2 และบทที่ 3 นั้น มีเนื้อหาเหมือนหรือต่างกัน อย่างไรบ้าง เพื่อสืบสาวไปถึงที่มาของนิทานเรื่องสังข์ทองของไทย

อนึ่ง เนื่องจากเนื้อหาของนิทานสังข์ทองที่ปรากฏในที่ต่าง ๆ มีความคล้าย คลึงกันมาก จะแตกต่างกันเฉพาะประเด็นปลีกย่อยเท่านั้น เพื่อความสะดวกในการ เปรียบเทียบ ผู้วิจัยจะถือเอาเนื้อหาในบทพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 ซึ่งเป็นฉบับที่ แพร่หลายที่สุดเป็นหลัก และกล่าวถึงสังข์ทองฉบับอื่น ๆ ว่าแตกต่างไปจากฉบับ พระราชนิพนธ์อย่างไร และส่วนที่แตกต่างนั้นไปเหมือนหรือคล้ายกับนิทานสังข์ทอง ฉบับไหนบ้าง เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการสืบค้นหาที่มาของเรื่องนี้ ผู้วิจัยจะ แบ่งการวิเคราะห์ในบทนี้ออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. วิเคราะห์เปรียบเทียบเนื้อหาของนิทานพื้นบ้านเกี่ยวกับเรื่องสังข์ทอง ทุกสำนวนที่เป็นร้อยแก้วธรรมดา ทั้งของไทยและของต่างชาติ
2. วิเคราะห์เปรียบเทียบเนื้อหาของนิทานสังข์ทองที่มีรูปแบบอื่น ๆ ของ ไทย
3. สืบค้นหาที่มาของเรื่องสังข์ทองของไทย

1. วิเคราะห์เปรียบเทียบเนื้อหาของนิทานพื้นบ้านเกี่ยวกับเรื่องสังข์ของทุกสำนวน

1.1 เปรียบเทียบเนื้อหาของนิทานพื้นบ้านของไทยกับสังข์ของพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2

1.2 เปรียบเทียบเนื้อหาของนิทานพื้นบ้านของต่างชาติกับสังข์ของของไทย

1.1 เปรียบเทียบเนื้อหาของนิทานพื้นบ้านของไทยกับสังข์ของพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2

ผู้วิจัยจะกล่าวถึงนิทานพื้นบ้านของไทยว่ามีเนื้อหาเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร เรียงตามลำดับเหมือนที่กล่าวไว้ในบทที่ 3 ดังนี้

1. เรื่องสังข์ทองของจังหวัดพังงา

สำนวนที่ 1 ซึ่งเป็นสำนวนของ นายรังสิต ชูจิตร นั้น จะเห็นได้ว่าคล้ายคลึงกับบทละครนอกเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2¹ แทบทุกประการ เว้นแต่ผู้เล่าเลารวบรัดเฉพาะตอนสำคัญ ๆ เท่านั้น รายละเอียดที่คิดว่าจะเป็นที่รู้จักกันทั่วอย่างซาบซึ้งแล้ว จะไปเล่าให้ละเอียด เป็นต้นว่า รายละเอียดในเรื่องที่ว่า นางจันทร์เทวีรู้ได้อย่างไรว่ามีเด็กอยู่ในสังข์ หรือเหตุใดจรณาจึงเลือกเจ้าเงาะเป็นคู่ครอง และตอนหาเนื้อหาปลา ก็มีได้บกรายละเอียดถึงเรื่องที่พระสังข์ตัดใบหูและปากจุมพทกเขยไว้ นอกจากนี้ ตอนตักคืนนั้นผู้เล่าก็ได้บรรยายถึงเหตุการณ์

---

¹ ในการอ้างถึงหนังสือ "บทละครนอกเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2" ครึ่งต่อไปจะใช้ว่า "สังข์ทองรัชกาลที่ 2" เท่านั้น.

ตอนที่พระสังข์ไม่ยอมถอดรูปเงาะง่าย ๆ เพราะไม่พอใจเครื่องทรงของท้าวสามลที่จัดไปให้ รอจนกว่าจะได้เครื่องทรงที่พระอินทร์ประทานจึงยอมถอดรูป หังไม่ได้อีกแล้ว ถึงเรื่องม้าทรงของพระสังข์อีกด้วย อีกตอนหนึ่งที่คุณเล่ามาได้ให้รายละเอียด ได้แก่ สาเหตุและวิธีการที่ท้าวศวิมลและนางจันทร์เหวี่ยงไปพบพระสังข์

หังนี้ผู้วิจัยคิดว่า ผู้เล่าคงจะเข้าใจว่าผู้ฟังคงรู้อยู่แล้ว รายละเอียดต่าง ๆ แต่ละตอนก็แล้ว เพราะละครนอกมักนิยมเล่นตอนต่าง ๆ ที่ผู้เล่าเล่าอย่างรวบรัดนี้เสมอ โดยเฉพาะตอนรจนาเสียดวงมาลัย ตอนหาเนื้อหาปลา ตอนนางมณฑลลงกระหม่อม ยิ่งเล่นบ่อยมากจึงเป็นที่จดจำใจชาวบ้านทั่วไปเป็นอย่างดี ไม่จำเป็นที่ผู้เล่าจะต้องให้รายละเอียดเพิ่มอีก

ถึงกระนั้นก็คือ ส่วนวันที่ 1 นี้ก็มีส่วนปลีกย่อยต่างจากสังข์ของรัชกาลที่ 2 อยู่ 2 ตอน ได้แก่

1. ตอนที่นางพันธุรัตเขียนมนตรีเรียกเนื้อเรียกปลาให้พระสังข์ ในสังข์ของรัชกาลที่ 2 ว่า นางเขียนมนตรีไว้ที่ภูเขาหลวง ซึ่งพระสังข์เหาะหนีไปพักอยู่ แล้วก็ออกแตกตายอยู่ที่เชิงเขาตัวเอง ส่วนในนิทานฟังว่า นางเขียนมนตรีเรียกเนื้อเรียกปลาไว้ที่เขาเขียน แล้วเหาะกลับไปกระอักเลือดตายอยู่ที่เขานางพันธุรัต ซึ่งเป็นที่อยู่เดิมของนาง ห่างจากเขาเขียนไปทางใต้มากที่สุด
2. ตอนที่พระสังข์ที่คลีชนะพระอินทร์แล้ว ในสังข์ของรัชกาลที่ 2 ไม่ได้กล่าวหาว่าพระสังข์ได้สร้างวัดไว้เป็นที่ระลึก แต่ในนิทานฟังว่านี้ พระสังข์ได้สร้างวัดราชาไว้เป็นที่ระลึกด้วย

ส่วนวันที่ 2 ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ นางสุน์ ต้นไทย นั้น คล้ายคลึงกับส่วนหนึ่งของ นายรังสิต ชูจิตร มาก แตกต่างจากส่วนวันที่ 1 เรื่องลูกคลีเท่านั้นที่ว่ามิด้วยกันทั้งหมด 7 ลูก แต่ละลูกข้างในเป็นทองคำทั้งสิ้น น่าสังเกตว่า

สังข์ทองพื้นบ้านสำนวนที่ 2 ของพังงานี้ ไปตรงกับบทละครครั้งกรุงเก่าเรื่องสังข์ทองเข้าพอดี ที่ว่าไขลูกกลีทองในการตีกลี แต่ในบทละครกรุงเก่ามีเพียงลูกเดียว และพญานาคเป็นผู้นำมาให้ ในนี้ไม่ได้บอกว่าใครนำมาให้

2. เรื่องสังข์ทองของจังหวัดนครศรีธรรมราช

ผู้วิจัยจะนำไปวิเคราะห์เปรียบเทียบในหัวข้อที่ 2 ทั้งนี้เพราะนิทานหอยสังข์มีรูปแบบคำประพันธ์เป็นกาพย์ มีนิทานพื้นบ้านที่เป็นร้อยแก้วธรรมดา

3. เรื่องสังข์ทองจังหวัดสุโขทัย

จะเห็นได้ว่า สำนวนที่ 1 ซึ่งเป็นสำนวนของ นายเกิน ไชยเจริญ นั้น เนื้อหาใกล้เคียงกับสังข์ทองรัชกาลที่ 2 มาก (จับความตั้งแต่ตอนเลือกคู่ไปถึงตีกลีชนะ และพระสังข์ไ้ครองเมืองเท่านั้น) เพียงแต่มีรายละเอียดเพิ่มจากบทพระราชนิพนธ์เล็กน้อย คือ เพิ่มชื่อของทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญาสิริวัฒนาพรรณวดี และลำดับเหตุการณ์ตอนธรรมาสน์เห็นรูปทองของพระสังข์ และพยายามแต่งรูปเงาะไว้ ตอนหลังจากที่เจ้าเงาะไปหาเนื้อหาลาเรียงร้อยแล้ว ซึ่งต่างจากบทพระราชนิพนธ์ที่ว่า ธรรมาสน์เห็นรูปทองเพราะเจ้าเงาะถอดเงาะให้คู่ตั้งแต่วันแรกที่ไปอยู่ด้วยกันที่ปลายนาแล้ว และธรรมาสน์ให้อ้อนวอนให้ถอดรูปเงาะตลอดไป แต่เจ้าเงาะไม่ยอม นางธรรมาสน์จึงลักรูปเงาะไปเผาไฟและสับควยมีด นั่นคือเหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นก่อนจะต้องออกไปหาเนื้อหาลา

อีกตอนหนึ่ง คือ ตอนเจ้าเงาะให้เนื้อและปลาหกเซยให้มาก ถึง 100 ตัว แต่ในฉบับพระราชนิพนธ์ให้เพียงเนื้อ 1 ตัว และปลา 2 ตัวเท่านั้น สำหรับตัวพระสังข์นำเนื้อและปลามาให้ท้าวสามล 200 ตัว แต่ในฉบับพระราชนิพนธ์ว่านำปลามากมาย (ไม่ได้กำหนดจำนวน) และนำเนื้อมาถวาย 20 ตัว

สำนวนที่ 2 ซึ่งเป็นสำนวนของ นายบัน น้อยคำ สังเกตได้ว่า ผู้เล่าเลาอย่างรวบรัดมาก แม้จะจับความตั้งแต่ตอนกำเนิดสังข์ไปจนพระสังข์ถอดรูป ตีคดีชนะพระอินทร์ก็ตาม แต่ความแต่ละตอนไม่กระจ่างชัด เช่น ตอนแรกที่ว่าเมียน้อย ให้ไทรทนายว่าหอยสังข์เป็นกาลีบ้านกาลีเมืองนั้น ความต่อไปว่า "จึงส่งไปอยู่ปลายนา ที่หลังรู้ว่าเป็นคน เลยจับใส่กระสอบให้ช่างเหยียบ" ข้อความนี้เราไม่ทราบแน่ๆ ว่าท้าวพรหมหัตถ์จัดการส่งสังข์ไปเอง หรือว่าเมียน้อยจัดการส่งไป และทำไมจึงรู้ว่าหอยสังข์กลายเป็นคน ก็ไม่ได้บอกไว้ ทำให้ผู้ฟังที่ไม่รู้เรื่องนี้มาก่อนฟังแล้วไม่เข้าใจแน่ ตอนพระสังข์หนีนางพันธุรัต ก็ไม่ได้บอกเหตุผลว่าทำไมจึงคิดหนี ยิ่งตอนที่พระสังข์ขึ้นไปอยู่บนยอดไม้แล้วถอดเงาะและเรียกเนื้อ เรียกปลามาหมกนั้น ก็ไม่ทราบว่าทำไมจึงเรียกปลาได้ ในเมื่อตอนแรกไม่ได้กล่าวถึงนางพันธุรัตสอนมนตรีให้พระสังข์เลย (สำนวนนี้ขาดเนื้อความตอนนางพันธุรัตออกติดตามพระสังข์ จนกระทั่งเขียนมนตรี แล้วออกแตกตายไปทั้งตอน)

นอกจากนี้ ผู้เล่ายังลำดับเหตุการณ์ค้นหาเนื้อหาปลาไว้หลังจากตีคดีอีกด้วย ผู้วิจัยมีความคิดว่าผู้เล่าคงจะหลงลืมไป

เกี่ยวกับตัวละครนั้น ในเรื่องนี้ผิดแปลกจากสังข์ของรัชกาลที่ 2 บ้าง เช่น ท้าวยศวิมล ในนิทานสำนวนนี้มีชื่อว่า ศรีพรหมหัตถ์ (คล้ายในสุวรรณสังข์ชาดก และในสุวรรณหอยสังข์ ที่ชื่อท้าวพรหมหัตถ์) และไม่ได้กล่าวชื่อแม่เหล็กและสนมเอกด้วย คงใช้กลาง ๆ ว่าเมียน้อยและเมียหลวง

ส่วนพยานาคที่ไปรับพระสังข์มาตอนพระสังข์ถูกถ่วงน้ำนั้น ในสำนวนนี้กลายเป็นนางพระธรณีและนางพระคงคา

ตัวท้าวสามนต์ในบทพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 นั้น นิทานสำนวนนี้ก็ใช้คำว่า เจ้าเมืองเป็องหนึ่งเท่านั้น ไม่ได้บอกชื่ออะไร มีแม่เหล็กชื่ออะไรก็ได้กล่าวถึงด้วย

4. เรื่องสังข์ทองจังหวัดอุตรดิตถ์ 2 ส่วน

จะเห็นว่าส่วนที่ 1 ซึ่งเป็นส่วนของ นายบุญ กอนวงษ์ มีเนื้อเรื่องคล้ายคลึงกับเนื้อเรื่องสังข์ทองในรัชกาลที่ 2 แทบทุกประการ เว้นแต่เล่าเหตุการณ์เฉพาะที่เกิดขึ้นที่เมืองของท้าวสามลเท่านั้น และมีรายละเอียดแตกต่างจากบทพระราชนิพนธ์อยู่ 3 ประการ คือ

ประการแรก ตอนท้าวสามลให้ป้าร้องประชาชนทั้งร้อยเอ็ดหัวเมืองมาให้ธิดาทั้ง 7 เลื่อนนั้น ในบทพระราชนิพนธ์ ครั้งแรกให้ป้าร้องเฉพาะโอรสภักดิ์ทั้งร้อยเอ็ดหัวเมืองเท่านั้น ครั้งที่ 2 ก็ป้าร้องแก่ประชาชนในเมืองสามนต์เท่านั้น ไม่ได้บอกประชาชนเมืองอื่นด้วย

ประการที่ 2 ตอนเจ้าเงาะไปหาปลา ส่วนนี้บอกว่า พระสังข์ขึ้นไปนั่งอยู่บนยอดไม้ แต่ในบทพระราชนิพนธ์พระสังข์นั่งไต่ต้นไม้เหมือนกับสุวรรณสังฆาคกด้วย

ประการที่ 3 ตอนพระสังข์คีตลีได้ชัยชนะพระอินทร์แล้ว มีการเอาใบหูและปลายจุมพมาแสดงต่อหน้าท้าวสามลด้วย แต่ในบทพระราชนิพนธ์ไม่มีการนำใบหูและปลายจุมพมาแสดง ใช้แต่เพียงคำพูดยืนยันว่า ได้ตัดใบหูและปลายจุมพเพื่อแลกกับเนื้อและปลาที่หูกเขยมาขอไปเท่านั้น ความแตกต่างข้อนี้ไปตรงกับสุวรรณสังฆาคกในปัญญาสาครพอที แต่ในสุวรรณสังฆาคกแสดงปลายนิ้วด้วย เพราะมีการให้หมูแก่หูกเขยโดยขอแลกเอาปลายนิ้วไว้ นอกจากนี้ ยังไปตรงกับในคำขอเรื่องสุวรรณหอยสังข์อีก แต่ในคำขอนอกจากจะแสดงใบหูและปลายจุมพแล้ว ยังไม่พอ พระสังข์ได้เสกให้ปลายจุมพและใบหูที่นำไปต่อให้เขยทั้งหกคิดเรียบสนิทเป็นเนื้อเดียวกันเหมือนเดิมอีกด้วย

ส่วนสำนวนที่ 2 ซึ่งเป็นสำนวนของ นายทวน แก้วกุลศรี นั้น เท่าความไปถึงเจ้าเงาะว่าอยู่ที่เมืองเถินเป็นโอรสของท้าวศรีวิมลด้วย นับว่าเพิ่มจากสำนวนที่ 1 เล็กน้อย แต่ไม่ได้เล่าเนื้อความตอนทีคลีเลยว่าเป็นอย่างไร ซ้ำยังลำดับเหตุการณ์ตอนทีคลีเสียก่อน แล้วจึงได้พูดถึงตอนหาเนื้อหาปลาด้วย ผู้วิจัยคิดว่าผู้เล่าอาจจะหลงลืมไปบ้าง เพราะทีคลีชนะแล้วท้าวสามลคงจะไม่หาเหตุมาเจ้าเงาะเป็นแน่

5. เรื่องสังข์ทองจังหวัดนครสวรรค์ มี 3 สำนวน

สำนวนที่ 1 ซึ่งเป็นสำนวนของ นายจำรัส เญยนิล และสำนวนที่ 2 ซึ่งเป็นของ นายบุญ ศรีอ่อน นั้น มีเนื้อหาคล้ายคลึงกับสังข์ทองรัชกาลที่ 2 แทบทุกประการ นอกจากมีรายละเอียดปลีกย่อยเล็ก ๆ น้อยๆเกี่ยวกับสถานที่ประกอบมากยิ่งขึ้นเท่านั้น แต่สำนวนที่ 2 มีข้อน่าสังเกตว่า กล่าวถึงพระสังข์ไชยาโรยลงที่พื้นดิน ทำให้เกิดสายน้ำกั้นขวางทางที่นางพันธุรัตจะตามมาด้วย ผู้วิจัยคิดว่าผู้เล่าคงจะได้อิทธิพลมาจากเรื่องพระรถเมรี ซึ่งพระรถเสนก็โรยยาให้เกิดแม่น้ำเพื่อไม่ให้นางเมรีตามทันเช่นกัน นอกจากนี้ สำนวนที่ 2 กล่าวว่าพระสังข์ได้สร้างวัดให้เป็นทีระลึกแก่นางพันธุรัตด้วยหลังจากทำศพให้แล้ว จึงคล้ายกับนิทานหอยสังข์ของจังหวัดนครศรีธรรมราชด้วย

ส่วนสำนวนที่ 3 ซึ่งเป็นสำนวนของ นายมิ่ง รอดโพธิ์ศรี นั้น จะเห็นได้ว่าต่างจากสังข์ทองสำนวนอื่น ๆ มาก ที่กล่าวว่าเจ้าเงาะเป็นลูกตัวของนางพันธุรัตเลยทีเดียว ไม่ใช่ลูกบุญธรรมที่เลี้ยงไว้เหมือนสำนวนอื่น ๆ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะนายมิ่งเป็นชาวเมืองชัยภูมิ เคยโตมาที่ชัยภูมิจนถึงบวชเณรได้เรียนหนังสือ

กรรมต่าง ๆ พอสมควร และคงจะเคยอ่านนิบาตชาดกเรื่องปทกสลดชาดก¹ มาบ้าง พอมาอยู่ในจังหวัดนครสวรรค์นี้ อายุราว 20 ปีเศษ (ปัจจุบันอายุ 88 ปี) ได้ฟังเรื่องราวของนางพันธุรัตอีก ทำให้นายมิ่งนำเรื่องในปทกสลดชาดกมาฟังพันด้วย เพราะในปทกสลดนั้น กล่าวถึงพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรนางยักขินี ซึ่งจับพราหมณ์มาเป็นสามี แล้วอยู่ด้วยกันจนมีลูก (พระโพธิสัตว์) ลูกโตขึ้นเปิดปากถ้าพาพ่อนี้แม่ไป 3 ครั้ง แต่นางยักขินีผู้เป็นแม่ตามไปทัน และพากลับมาถ้าทั้ง 3 ครั้ง พระโพธิสัตว์จึงหลอกถามถึงเขตแดนที่แม่ยักขินีมีอำนาจ พอรู้ว่าสิ้นสุดเขตแดนของแม่ที่ภูเขาและแม่น้ำแห่งหนึ่งแล้ว จึงรีบพาพ่อนี้ไปให้พ้นเขตแดนของแม่ นางยักขินีตามไปทันที่ฝั่งแม่น้ำสุดเขตแดนพอดี อ้อนวอนให้สามีและลูกกลับไปอยู่กับนาง แต่สามีและลูกไม่ยอมกลับ นางจึงสอนมนตร์ชื่อ "จินตคามณี" ให้ลูก เพื่อกำหนดจรรย์รอยเท้าของคนทั้งหลายไปถึง 12 ปีแล้วได้ ทั้งนี้ เพื่อพระโพธิสัตว์ผู้เป็นลูกจะได้ใช้เป็นเครื่องเลี้ยงชีวิตต่อไป แล้วนางก็อกแตกตายด้วยความเสียใจ ณ ที่ริมฝั่งน้ำนั้น

ต่อจากนี้พระโพธิสัตว์ก็จัดการเผาศพแม่ยักขินี แล้วพาพ่อนี้เดินทางต่อไปยังเมืองพาราณสี ส้มครเป็นข้าราชการโดยขอค่าตอบแทนวันละ 1000 บาท พระเจ้าพาราณสีก็ยอม ต่อมาพระราชกษัตริย์ทรงทดลองวิชาของพระโพธิสัตว์ ด้วยการร่วมมือกับบุโรหิต ลักเอารัตนเมณีในท้องพระคลังของพระองค์ไปทิ้งไว้ในสระโบกขรณี พระโพธิสัตว์ก็สามารถตามรอยเท้าไปนำเอามาให้ได้ พระราชาให้ชู้ตัวขโมยที่ลักไปให้ได้ พระโพธิสัตว์พยายามเล่าเรื่องต่าง ๆ อุปมาถวายพระราชาเพื่อให้ทรงทราบ

¹ พระราชาภิรมย์ (แจ่ม บุรณนธ์), นิบาตชาดก เรื่อง ปทกสลดชาดก. (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470), หน้า 34 - 62.

ว่าใครเป็นขโมยด้วยพระองค์เองถึง 5 เรื่อง แต่พระราชาก็ยังยืนยันให้ชี้ตัวขโมยให้ได้ พระโพนสีศักร์จึงประกาศให้ชาวเมืองทราบ ว่า ขโมยนั้นคือพระราชากับปโรหิต ชาวเมืองจึงช่วยกันทบทวีพระราชากับปโรหิตจนสิ้นชีวิต แล้วพร้อมใจกันอภิเษกพระโพนสีศักร์ให้ครองเมืองพาราณสีต่อไป

น่าเสียดายที่นายมิ่งเล่าเรื่องจบแค่ตอนเจ้าเงาะทำศพให้นางพันธุรัตเท่านั้น ถ้าเล่าถึงตอนต่อไปอีก เราคงจะทราบได้อย่างแน่ชัดว่า นายมิ่งได้นำมาจากนิบาตชาดกเรื่องปัทมสลชาดกใช่หรือไม่

เนื่องจากนิทานเรื่องสังข์ทองสำนวนนี้สั้นมาก กล่าวเฉพาะตอนกำเนิดเจ้าเงาะไว้เพียงตอนเดียว ซึ่งต่างจากสำนวนอื่นมาก จึงไม่สามารถจะนำไปเปรียบเทียบกับนิทานสังข์ทองสำนวนอื่น ๆ ได้

6. เรื่องสังข์ทองจังหวัดชลบุรี มี 1 สำนวน

จะเห็นได้ว่า สำนวนนี้เล่ารวบรัดตัดความมากไม่ได้บอกไว้เลยว่า แม่ของพระสังข์คือใคร ทำไมจึงต้องไปอยู่ป่าและพอบทสังข์แล้ว ให้พระสังข์หนีแม่ไปเองโดยไม่ได้กล่าวถึง ท้าวศรีวิมล และนางจันทาเลย จึงไม่มีเหตุการณ์ตอนดวงสังข์ และพญานาคไม่ได้นำไปฝากนางพันธุรัตด้วย กลายเป็นพระสังข์ไปพบนางพันธุรัตเอง และอยู่ ๆ ก็พุดถึงพระสังข์หนีนางพันธุรัตไป โดยไม่ได้บอกเหตุผลว่าทำไมจึงหนี (ตามเรื่องในบทละครนอกพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 หนีเพราะเห็นโครงการระคุง รู้ว่านางพันธุรัตเป็นยักษ์ เกิดความกลัวเลยคิดหนีจะกลับไปหาแม่)

อีกตอนหนึ่ง คือ ตอนตีคด ก็ไม่ได้บอกว่าใครมาตีเมืองสามด และทำไมจึงได้ตีคดมาตีก็ไม่ได้กล่าวไว้ เหตุนี้จึงทำให้เนื้อเรื่องผิดแปลกไปจากสังข์ทองรัชกาลที่ 2 มากในด้านที่รายละเอียดต่าง ๆ หายไปหมด ผู้วิจัยคิดว่าผู้แต่งจะหลงลืมไปบ้างเป็นแน่ เพราะเค้าเรื่องเหมือนกับบทละครตั้งแต่ตอนจนจบ

สำหรับเรื่องสังข์ทองของราชบุรีและเพชรบุรีนั้น ผู้ให้สัมภาษณ์บอกแต่เพียงว่า เนื้อเรื่องเหมือนสังข์ทองรัชกาลที่ 2 ผู้วิจัยจึงไม่สามารถจะวิเคราะห์ให้เห็นได้ว่าเหมือนมากน้อยเพียงใด

จะเห็นได้ว่านิทานพื้นบ้านเรื่องสังข์ทองของไทยนั้น แม้จะมีมากมายหลายสำนวนในหลาย ๆ จังหวัด ทั้งภาคกลาง ภาคเหนือ ตลอดจนภาคใต้ แต่มีข้อน่าสังเกตว่า ทุกสำนวนที่ผู้วิจัยยกเนื้อเรื่องมาวิเคราะห์ให้เห็นนี้ ไม่มีสำนวนใดคล้ายคลึงกับสุวรรณสังข์ชาดกในปัญญาสชาดกเลย แต่กลับคล้ายคลึงกับบทละครนอกเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 แทบทุกประการ จนไม่สามารถจะเจาะจงลงไปได้ว่ารัชกาลที่ 2 ควรจะนำเนื้อเรื่องมาจากที่ใดแน่ หรือในทางตรงกันข้าม นิทานพื้นบ้านที่ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ไว้นี้ อาจจะได้รับอิทธิพลมาจากบทละครนอกเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 ไปบ้างก็ได้ เนื้อเรื่องจึงได้เหมือน ๆ กันแทบทุกแห่ง มีรายละเอียดปลีกย่อยเพียงเล็กน้อยที่แตกต่างกันไปบ้าง อาจจะเป็นด้วยสิ่งแวดล้อมของแต่ละแห่งไม่เหมือนกัน ผู้เล่าจึงปรับปรุงเรื่องราวเสียใหม่ให้เข้ากับบรรยากาศหรือความเป็นจริงในท้องถิ่นของตน เพื่อให้คุณเป็นเรื่องจริงจึงน่าเชื่อถือยิ่งขึ้นก็เป็นได้

จะมีข้อน่าคิดบ้างก็เฉพาะเรื่องสังข์ทองจังหวัดพิจิตรสำนวนที่ 2 ซึ่งนางสุน คันไทย กล่าวถึงลูกกลีของซึ่งพระสังข์ใช้ตีกับพระอินทร์นั้น มาเค้าเดียวกับบทละครนอกเรื่องสังข์ทองครั้งกรุงเก่า

1.2 เปรียบเทียบเนื้อหาของนิทานพื้นบ้านของต่างชาติกับสังข์ทองของไทย

ผู้วิจัยจะกล่าวถึงนิทานพื้นบ้านของต่างชาติเท่าที่กล่าวไว้ในบทที่ 3 ว่า มีเนื้อหาเหมือนหรือแตกต่างจากสังข์ทองของไทยอย่างไรบ้าง ตามลำดับดังนี้

1. นิทานปาลอง เรื่องสังข์ขาว

จะเห็นได้ว่า เรื่องสังข์ขาวนี้มีประเด็นใหญ่คล้ายกับเรื่องสุวรรณสังข์ชาดก (ตอนต้น) ของไทย กล่าวคือ ตอนเกิดสังข์ขาวคลอออกมาเป็นหยกก่อน ไปกลับกลายเป็นคนก็ต่อเมื่อไปอยู่กับนางยักษ์ที่เก็บไปเลี้ยงไว้ได้ 7 เดือน และตอนเลือกคู่ก็ซ่อนรูปอยู่ในเสื้อวิเศษของนางยักษ์ด้วย มาปรากฏร่างจริงที่สวयงามอีกครั้ง หลังจากที่แสดงความสามารถในการนำเพชรนิลจินดาจากถ้ำมาได้มากมาย จนสามารถใช้ประดับประดาปราสาทที่สร้างขึ้นให้สวयงามกว่าปราสาททุกหลังได้ เป็นเหตุให้ได้ปกครองบ้านเมืองของพ่อตาครึ่งหนึ่งด้วยความเห็นชอบของชาวเมืองด้วย

แต่ในรายละเอียดเรื่องสังข์ขาวแตกต่างจากสังข์ทองของไทยไปบ้าง ดังนี้

ประการแรก สังข์ขาวถูกลอยแพไปตั้งแต่คลอดเลยที่เดียว ไม่ใช่กลายเป็นคนเพราะแม่ทุบเปลือกหอยแตกก่อนแล้วจึงถูกจับลอยแพหรือถ่วงน้ำ และไม่ใช่ว่าแม่เลี้ยงคอยหลอพระบิดาให้ลอยแพ แต่ชาวเมืองพากันพูดว่าสังข์ขาวคงเป็นลูกพญานาค ทำให้พระบิดาอับอายขายหน้าจึงลอยแพไป ต่อเมื่อไปอยู่กับนางยักษ์ได้ 7 เดือน จึงกลายเป็นคนขึ้นมาได้เอง

ประการที่สอง เรื่องของวิเศษที่สังข์ขาวเอาติดตัวไป ขณะหนีนางยักษ์ที่เลี้ยงดูตนนั้น ก็ต่างจากสังข์ทองของไทย คือ มีเพียงอย่างเดียว ได้แก่ เสื้อวิเศษสวมแล้วเหาะได้ของยาพ่ายเท่านั้น (เปรียบเหมือนรูปเงาะป่าของไทย) ไม่มีบ่อเงินบ่อทองให้สังข์ขาวขบถ (จึงไม่เรียกสังข์ทอง) และไม่ได้กล่าวถึงไม้เท้าและรองเท้าด้วย ซ้ำเมื่อยาพ่ายตามไปทันก็มีไม้สอนมนตร์ใด ๆ ให้ จึงขาดเหตุผลในตอนที่แสดงความสามารถไป เพราะเราไม่ทราบว่าสังข์ขาวใช้ของวิเศษสิ่งใด

ทำให้เกิดถ้าชมพูทรัพย์ขึ้นมาได้ และการแสดงความสามารถก็ไม่ค่อยเห็นชัด เพราะไม่มีคู่แข่งกัน กล่าวคือ ไม่กล่าวถึง การหาเนื้อ หาปลา ตลอดจนการตีคดีเลย ทำให้บารมีของสังข์ขาวไม่ถึงใหญ่เท่าสังข์ทองของไทย

2. นิทานไทยใหญ่ เรื่องอะล่องหอยขาว

นิทานของไทยใหญ่เรื่องอะล่องหอยขาวนี้ ตอนต้น ๆ คล้ายคลึงกับเรื่องสังข์ขาวของชาวปาลองมาก คือ มหาเทวีคลอลคลูกออกมาเป็นหอยขาวเหมือนกัน และหอยขาวถูกชนหอคำลอยแพไป จนกระทั่งพญานาคเก็บขึ้นแต่ไม่สามารถเลี้ยงไว้เองได้ ต้องลายน้ำค่อไปให้นางยักษ์เก็บเลี้ยงไว้ พอโตขึ้นรู้ว่าแม่เป็นยักษ์ก็หนีจากเมืองยักษ์ โดยนำของวิเศษของนางยักษ์ไปถวาย จนกระทั่งไปไค้ชิดาของชนหอคำอีกเมืองหนึ่ง คุ้มการเลี้ยงหาคู่ของฝ่ายหญิงเหมือนกัน แต่ค่อนข้างต่างกัน กล่าวคือนิทานอะล่องหอยขาวมีการกล่าวถึงหอยขาวไปหาปลา หากวาง แข่งขันกับหกเขยด้วย (แต่ในสังข์ขาวไม่มีเลย รวบรวมให้สังข์ขาวนำเพชรนิลจินตามาสั่งสร้างปราสาทอันงดงาม แล้วทำให้พอลตาแบ่งเมืองให้ครองแล้วก็จบเรื่อง) ตอนนี่จึงมาคล้ายสุวรรณสังฆชาดกของไทยยิ่งขึ้น แต่มีการแข่งขันสร้างปราสาท 9 ยอดแทนการหาหมั้นในสุวรรณสังฆชาดก ตอนท้ายเรื่องอะล่องหอยขาว กล่าวถึงหอยขาวเดินทางไปหาบิดามารดาเอง จึงกลับกันกับเรื่องสังข์ทองรัชกาลที่ 2 ซึ่งบิดามารดาไปตามหาพระสังข์เอง แต่คล้ายสุวรรณสังฆชาดกครั้งหนึ่งที่ว่า พระสังข์ไปตามพระมารดาเอง แต่พระบิดาให้อำมาตย์มาตามพระสังข์และนางจันทาเทวีในเวลาต่อมา

ข้อน่าสังเกตประการหนึ่งก็คือ ในเรื่องอะล่องหอยขาวนี้ หอยขาวได้เอาใบหูและปลายจมูกติดคืนให้หกเขยเหมือนกับในกาวขอเรื่องสุวรรณสังฆชาดกของไทยด้วย

3. นิทานไทยพม่า เรื่องอะลองหอยขาว

เรื่องอะลองหอยขาวของไทยพม่าเรื่องนี้ ตอนต้นเรื่องคล้ายกับเรื่องสังข์ทองรัชกาลที่ 2 ที่มีการบวงสรวงขอบุตร แต่ในอะลองหอยขาวนี้ หอยขาวเป็นลูกเมียข้อยแล้วถูกเมียหลวงกลั่นแกล้ง ซึ่งผิดกับพระสังข์เป็นลูกเมียหลวงแต่ถูกเมียน้อยแกล้ง ของวิเศษในเรื่องอะลองหอยขาวก็ต่างออกไปจากบทละครเล็กน้อย คือ แทนที่จะเป็นเกือกแก้ว ไม้เท้า และรูปเงาะ กลับเป็น เสื้อแสงบินและม้ามบิน แต่ก็สามารถทำให้เหาะไปได้เหมือนกัน นอกจากนี้ ยังมีมนตร์ที่ได้จากแม่มากกว่าในสังข์ทองรัชกาลที่ 2 ของไทยด้วย คือ มินตร์ข้อ 3 ที่ปรารถนาจะสร้างปราสาทอยู่เองก็ได้ จึงไม่มีการเล่นกับเด็กเลี้ยงควายในเรื่องนี้ เพราะหอยขาวเนรมิตรปราสาทอยู่เอง และนางก็ออกมาพบหอยขาว เขาก็เลือกเป็นสามีโดยมิได้หึงพวงมาลัยให้ จากนั้นมีการให้หาเนื้อหาปลาแข่งกันเหมือนในสังข์ทองรัชกาลที่ 2 แต่ตอนท้ายเรื่องของอะลองหอยขาวไปคล้ายกับสุวรรณสังฆชาดกในปัญญาสาตก คือ พระอินทร์ลงมาถามปัญหาธรรมชนหอคำ ให้ส่งคนไปแก้ปัญหาที่เมืองพระอินทร์ แต่มีปัญหาก็เพียงข้อเดียว คือ ถามว่าปล่อยไฟเมืองคนขึ้นไปถึงเมืองผีคืออะไร หอยขาวตอบได้ว่า คือ ธรรมประเพณี แต่ในสุวรรณสังฆชาดกถามปัญหา 2 ข้อ คือ

1. สภาวะธรรมสิ่งไรยอมทำให้มีคในโลกนี้และโลกหน้า
 สุวรรณสังข์ก็ตอบถูกว่า บุคคลผู้ใดทำโทษแก่ผู้อื่นที่ไม่มีความผิด ทำให้ผู้อื่นวิวาทกัน และทำปัญหานั้นตรัยกรรมมีอำนาจเป็นต้น ไม่ฟังธรรมคำสั่งสอนของนักปราชญ์ กอปรด้วยบาปจิตใจ บุคคลนั้นได้ชื่อว่าทำความมีคในโลกนี้และโลกหน้า

2. สภาวะธรรมสิ่งไรเป็นแสงสว่างในโลกนี้และโลกหน้า
 สุวรรณสังข์ก็ตอบถูกว่า บุคคลผู้ใดตั้งอยู่ในศีลห้าศีลแปดและบริจาคทานแก่ยาก
 หนักนตบธรรมคำสั่งสอนของนักปราชญ์ มีจิตเมตตาปราณีแก่สัตว์ทั่วไป ตั้งอยู่ในคุณพระ
 รัตนตรัย ตลอดถึงมรรคผล บุคคลผู้นั้นชื่อว่าสว่างไฟโรจน์ในโลกนี้และโลกหน้า

เรื่องหอยขาวแค้ไค้ครองเมือง ไม่ไค้กล่าวถึงตอนพบบิดา มารดาเลย จึงไม่สามารถจะเปรียบเทียบไค้ว่า ตอนท้ายนี้ จะเหมือนกับนิทานสังข์ทอง เรื่องโคของไไทยแน

4. นิทานลาว เรื่องท้าวเห็นอ้ม

จะเห็นไค้ว่า เรื่องนี้มีเค้าโครงเรื่องคล้ายสังข์ทองของไไทย อยู่บ้าง แม้ชื่อตัวละคร และการปลอมแปลงตัวของตัวเอก ตลอดจนการทดสอบความสามารถจะแตกต่างกันไปบ้างก็ตาม แต่ก็มีส่วนที่เห็นไค้ว่าน่าจะมื้ที่มาจากเรื่องเดียวกัน เพราะตอนต้นตัวเอกซ่อนรูปอยู่ในรางชะมด ไค้มีโอกาสนางสีดาชิตาคนเล็ก พญาสาตีเลือกเป็นคู่ครอง (แต่ไม่ไค้ช่วยวิธีการเสี่ยงพวงมาลัย แต่เป็นแบบท้าวเห็นอ้มขอร้อง) ทำให้ถูกขับไล้ไปอยู่นอกเมือง และทดลองความสามารถด้วยการให้หาเห็ด และรังผึ้ง ตลอดจนให้สร้างปราสาท แข่งกับหกเขยใหญ่ เมื่อชนะก็ไค้ครองเมืองหลังจากที่ไค้กลับร่างเป็นมนุษย์ ทั้งนี้ เนื่องจากของวิเศษที่ไค้ได้จากพญาแณ (พระอินทร์) นับว่าของวิเศษก็แตกต่างกันจากของไไทยไค้

5. นิทานของแคว้นอัสสัมหรืออะหม (เกี่ยวกับเจ้าชายรุทสิงห์ และลิงบุณคารี)

นิทานอัสสัมเรื่องนี้ มีเค้าเรื่องคล้ายสังข์ทองของไไทยมาก ต่างกันแต่เพียงตัวเอกฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายที่ซ่อนรูปอยู่ในรูปลิง ไม่ใช่ตัวเอกฝ่ายชายซ่อนรูปอยู่ในหอยสังข์เหมือนของไไทย และการเสี่ยงหาคู่ แทนที่ฝ่ายหญิงจะเป็นฝ่ายเลือกคู่ กลายเป็นโอรสทั้ง 7 ของพระราชาก็เป็นฝ่ายยิงธนูหาคู่ครอง (ข้อนี้ก็จะผิดจากประเพณีที่แท้จริงของอินเดีย ซึ่งฝ่ายหญิงมักจะเป็นฝ่ายเลือกฝ่ายชาย) และการทดสอบความสามารถของตัวเอก ก็ทดสอบเพียงครั้งเดียว โดยให้ลูกสะใภ้ทั้งเจ็ด และพระโอรสจัดอาหารเลี้ยงพระบิดาและข้าราชการบริพารที่ละองค์ ทางกันองค์ละสัปดาห์ ไม่ไค้ให้ไปหาเนื่อหาปลาเหมือนสังข์ทองของไไทย

นอกจากนี้ ยังมีการลำดับเรื่องต่างกัน คือ ในการที่ตัวเอกถูกกลืนแก๊ง ไม่ใช่อีกกลืนแก๊งในตอนต้นเรื่องจากเมียน้อยของพ่อ แต่กลับไปถูกกลืนแก๊งในตอนท้ายจากพี่ชายและพี่สะใภ้ของตัวเอกฝ่ายชาย ด้วยวิธียู่ให้ตัวเอกฝ่ายชายเผารูปลิง ทำให้ตัวเอกฝ่ายชายและฝ่ายหญิงต้องพลัดพรากจากกันในตอนท้าย ไม่ใช่ตัวเอกฝ่ายชายพลัดพรากจากแม่ในตอนต้นเหมือนสังข์ทองของไทย และตัวเอกฝ่ายชายมีโอกาสดแสดงความสามารถของตนด้วย โดยออกติดตามตัวเอกฝ่ายหญิงได้สำเร็จ เพราะได้ของขวัญจากชายชรา (ไม้เท้า) พอค้า (หมวก) และถ้ำ (ยารักษาไฟผวก) ซึ่งนับว่าแปลกกว่าของไทยที่พระสังข์ได้ของขวัญจากแม่อุปถัมภ์ มีรูปเงาะ เกือกแก้ว และไม้เท้า (3 สิ่งนี้ไ้ก่อนที่จะมีโอกาสพบกับตัวเอกฝ่ายหญิงในตอนแรกด้วย)

ข้อน่าสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือ ในเรื่องนี้ตัวเอกไม่ว่าฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิง ไม่มีโอกาสทำร้ายผู้ที่คิดร้ายกับตนเป็นการตอบแทน นั่นคือ ไม่มีการตัดปลายจุมูกและใบหูของพระโอรสทั้งหกหรือสะใภ้ทั้งหกของพระราช

6. นิทานในแคว้นอัลดีม เรื่อง The Jackal - mad

เรื่องนี้มีเค้าเรื่องคล้ายสังข์ทองของไทย ที่ตัวเอกฝ่ายชายปลอมกายมาในรูปของสุนัขจิ้งจอก มีโอกาสได้รับเลือกเป็นคู่ครองของเจ้าหญิง โดยการรับพวงมาลัยดอกไม้จากเจ้าหญิง ได้เข้าพิธีสมรส (ตอนนี้ต่างจากสังข์ทองรัชกาลที่ 2 ซึ่งไม่ได้จัดการสมรสให้ แต่ไปคล้ายบัญญัติชาดกที่พระราชารাজจะจัดพิธีรดน้ำให้ แต่พระสุวรรนสังข์ไม่ยอมให้รดน้ำ เกรงจะเห็นรูปทอง) แต่ตอนท้ายรวมรักให้เรื่องจบอย่างรวดเร็วกว่าสังข์ทองของไทย กล่าวคือ ให้บุตรสาวขุนนางเป็นตัวร้ายที่คอยเยาะเย้ยถากถางพระสวามีของเจ้าหญิงเพียงคนเดียว (ในสังข์ทองมีทั้งหกชายและหกนางผู้พี่สาวคอยเยาะเย้ยถากถางและยุยงให้ท้าวสามนตค์คิดฆ่าเจ้าเงาะ ด้วยการใช้ไปหาปลา หาเนื้อ แข่งขันกันทั้ง 7 คน ทำให้พระสังข์มีโอกาสได้

ตัดปลายจุมกและใบหูของทกเขย) แล้วเจ้าชายทนไม่ไหว จึงได้ตัดจุมกและหูของนาง ในที่สุด เรื่องจบลงโดยง่ายด้วยการเผยตัวจริงของสุนัขจึงจอกอยู่ปากคลังให้ปรากฏแก่คนทั่วไป นับว่าจบลงอย่างไม่สลับซับซ้อนเหมือนสังข์ทองของไทย (ซึ่งมีพระอินทร์ลงมาช่วยทำศึกตีพินนเอาเมือง เพื่อให้เจ้าเงาะมีโอกาสถอดครุฑ แล้วยังดำเนินเรื่องต่อไปให้พระสังข์ได้พบพระบิดา มารดา ด้วย)

7. นิทานในแคว้นเบงกอล เรื่องท้าววิกรมมาทิตย์ ตอนเลือกคู่

เรื่องนี้คล้ายคลึงกับเรื่องสังข์ทองรัชกาลที่ 2 โดยเริ่มตั้งแต่ตอนที่ท้าววิกรมมาทิตย์ปลอมเป็นชายบ้าพิการ เหมือนพระสังข์สวมรูปเงาะไปยังเมืองท้าวสามนต์ แล้วไปโคยพระธิดาของพระเจ้าแผ่นดินเมืองหนึ่ง ด้วยการได้รับพวงมาลัยเหมือนกัน แต่วิธีที่แสดงความสามารถของตัวเอง ใช้ของวิเศษต่างกัน คือ ท้าววิกรมมาทิตย์ใช้มาเป็นพาหนะวิเศษเหาะไป แต่พระสังข์สวมรูปเงาะ ก็ถือแก้ว แล้วถือไม้เท้าก็เหาะได้ ไม่ต้องอาศัยม้าอีก นอกจากนี้ สิ่งที่ตัวจะไปหาเพื่อแสดงความสามารถ ตลอดจนสาเหตุที่จะไปหาก็คงต่างกัน กล่าวคือ ในนิยายเบงกอลนั้น โอรสและเชยของพระราชาก็จะไปหาเนื้อมาใช้ในการทำพิธีบ่อนข้าวโอรสองค์เล็กของพระราชานั้น จึงพากันไปโดยไม่ได้รับรับสั่งให้แข่งขันกันกับใคร แต่ในสังข์ทองนั้น ท้าวสามนต์ให้เจ้าเขยไปหาเนื้อและปลาแข่งกัน เพื่อคิดฆ่าเจ้าเงาะเป็นสาเหตุใหญ่ ไม่ใช่ประสงค์จะนำปลาและเนื้อมาใช้ประโยชน์แต่อย่างใด นอกจากนี้ วิธีการที่จะได้ของมาก็ต่างกันด้วย กล่าวคือ ในนิยายเบงกอลใช้ระลึกลงเวตาลให้มาและบันดาลให้ แต่ในสังข์ทองใช้มนตรีที่โคยจากเมฆอุกถัมภ์ (นางพันธุรัต)

8. นิทานอินเคีย (ไม่ทราบมาจากแคว้นใด)

นิทานอินเคียเรื่องนี้ก็คล้ายกับนิทานสังข์ทองของไทยที่มีเหสีถูกขมิบไล่ออกไปตอนต้น และแม่เลี้ยงคิดฆ่าตัวเอง มีผู้ช่วยเหลือไว้ได้ แต่ในเรื่องนี้ผู้ช่วยเหลือคือ สัตว์ต่าง ๆ โดยเนหะกาตาร ซึ่งเป็นเทวดาแปลงมาช่วยเหลือตลอดมา

(ไม่ต้องใช้มนตรีเลย) และตอนเลือกคู่แล้ว เจ้าชายไม่ต้องแสดงความสามารถแข่งกับหกเชย จึงต่างกับสังข์ทองของไทย เพราะไม่มีการตัดจุมกและหู ตอนท้ายก็ได้พบพระมารดาเหมือนสังข์ทองของไทย แต่ลักษณะการพบตรงกันข้าม คือ พระโอรสเป็นฝ่ายมาพบพระมารดา ซึ่งเป็นวิเสทอยู่ในเมืองของพระบิดานั้นเอง ไม่ใช่พระมารดาตามมาพบพระโอรส โดยปลอมเป็นวิเสทอยู่ที่เมืองของเจ้าชาย

9. นิทานสวีเดน เรื่องนางหนูน้อย

นิทานสวีเดนเรื่องนี้มีเค้าโครงสังข์ทองอยู่บ้างเล็กน้อยในตอนเลือกคู่ และทดสอบความสามารถของตัวเอกฝ่ายหญิง โดยให้ทำขนมและทอผ้าแข่งกัน ซึ่งกลับกันของไทยที่ฝ่ายหญิงเป็นผู้เลือก และฝ่ายชายต้องเป็นฝ่ายแสดงความสามารถ ในนิทานสวีเดน ไม่มีการตัดจุมกและหูคู่แข่งแต่อย่างใด เพราะเป็นการดูความสามารถจริง ๆ ไม่ใช่เป็นการกลั่นแกล้งจะคิดมาตัวเอกแต่อย่างใด ในตอนที่ตัวเอกเผยให้เห็นตัวจริง ตื่นเต้นกว่าสังข์ทองของไทย เพราะต้องมีการทำร้ายร่างกายเสียก่อน เนื่องจากถูกสาบจากคนแค้น อันเป็นความนิยมของนิทานตะวันตกทั่วไป

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบเนื้อหาทั้งหมดของสังข์ทองทั้งไทยและต่างชาติแล้ว จะเห็นได้ว่า นิทานที่คล้ายคลึงกับสังข์ทองของไทยมาก คือ เรื่องอะลอนฮอยขาวของไทยพม่า กับเรื่องท้าววิกรมมาทิตย์เลือกคู่ของแคว้นเบงกอล และเรื่อง The Jackal - mad ของอัสสัม

นอกจากนี้ จะสังเกตเห็นว่านิทานต่างชาติที่มีเค้าเรื่องคล้ายสังข์ทองนี้ จะมีลักษณะที่ร่วมกันอยู่ 3 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ

1. ตัวเอกต้องปรากฏอยู่ในรูปผิดปรกติก่อนเสมอ
2. ต้องมีการเลือกคู่
3. ต้องมีการแสดงความสามารถให้ปรากฏ

2. วิเคราะห์เปรียบเทียบเนื้อหาของนิทานสังข์ทองที่มีรูปแบบอื่น ๆ ของไทย

2.1 ลักษณะเนื้อหาที่เหมือนกัน

2.2 ลักษณะเนื้อหาที่แตกต่างกัน

2.1 ลักษณะเนื้อหาที่เหมือนกัน

จากการศึกษานิทานสังข์ทองของไทยทุกรูปแบบและทุกสำนวนจะพบว่า มีลักษณะเนื้อหาที่ตรงกันอยู่ 2 ประการ คือ

2.1.1 เค้าโครงเรื่อง

2.1.2 แก่นของเรื่อง

[2.1.1 เค้าโครงเรื่อง

เค้าโครงเรื่องใหญ่ของสังข์ทองทุกรูปแบบ และทุกสำนวน จะเหมือน ๆ กัน คือ กล่าวถึงตัวเอกที่เกิดมาในรูปนาคปรกติ ตอนเด็กต้องพลัดพรากจากพ่อแม่ แล้วพบผู้ช่วยเหลือพาไปหาผู้เลี้ยงดู ต่อมาหนีจากผู้เลี้ยงดูออกผจญภัยจนไปได้ครอง ได้ทดสอบความสามารถต่าง ๆ นานา โดยอาศัยคาถาเวทมนตร์และของวิเศษ และได้พบพ่อแม่ในที่สุด

2.1.2 แก่นของเรื่อง

จะเห็นว่า สังข์ทองทุกสำนวนจะมีแก่นของเรื่องใหญ่เหมือนกัน คือ เป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงการพิจารณาบุคคลว่าจะดูอย่างผิวเผินจากรูปลักษณ์ไม่ได้ ควรพิจารณาให้ลึกซึ้งถึงความสามารถและจิตใจอันดีงามด้วย

2.2 ลักษณะเนื้อหาที่แตกต่างกัน

แม้ว่าเรื่องสังข์ทองจะมีเค้าโครงใหญ่เหมือนกัน แต่ก็มีส่วนปลีกย่อยแตกต่างกันไปบ้างเล็กน้อย ๆ ดังผู้วิจัยจะได้แยกกล่าวเป็น 3 ลักษณะ พอสังเขปให้เห็นดังนี้

2.2.1 คำนวณวิธีการเล่า จะแตกต่างกันไปตามรูปแบบ เช่น สุพรรณสังขชาติก จะมีการขึ้นต้นด้วยคาถาบาลีก่อนแล้วจึงเล่าเป็นภาษาไทยที่หลัง เมื่อคำเนินเรื่องไปแล้ว นาน ๆ จะใช้คาถาบาลีสั้นแทรกอยู่สั้น ๆ เป็นตอน ๆ ไป การดำเนินเรื่องเป็นไปตามลำดับเหตุการณ์ก่อนหลังเสมอ ไม่มีการแบ่งเป็นบท ๆ หรือตอน ๆ คงเล่าติดต่อกันไปตั้งแต่ต้นจนจบ ใช้ทั้งบุรุษที่ 1, 2 และ 3 ติดต่อกันไป โดยไม่ใช้เครื่องหมายคำพูดใส่ไว้ว่าตอนใดเป็นคำพูดของใคร และในการเล่าเรื่องนั้นจะบอกละเอียดหมดตั้งแต่ความคิดนึก การกระทำ โดยไม่ได้ปล่อยให้ผู้อ่านต้องคิดเอาเองเลย เช่น ตอนที่เจ้ากรุงพาราณสีพบกับเจ้าเงาะว่า

คุณกรลูกรักของบิดา บิดาไม่มีความสุขเลย เพราะเหตุพระอินทร์มาถามปัญหาและทำให้บิดาศีตลิกข์บนอากาศ บิดาและประชาชนก็หมดความสามารถที่จะแก้ปัญหาและศีตลิกข์กับพระอินทร์ได้ . . . ถาหากว่าพ่อชวยเปลื้องเหตุการณ์ที่บิดาเล่าให้ฟังนี้ไค้ไซ้ร บิดาจะยกราชสมบัติให้พ่อพระราชายังคหมินพระโพธิสัตว์อยู่ แคว้นสังอย่างคี่ควยยาเกรงต่อพระราชเทวีเท่านั้น พระโพธิสัตว์กราบทูลพระราชาว่า ข้าแถมหาราชถาหากไค้ร ๆ เขาไม่อาจปฏิบัติการแดพระองค์ไค้ไซ้ร ข้าพระบาทอาจแก้ปัญหาและเหาะไปศีตลิกข์กับพระอินทร์บนกลางอากาศสนองพระคุณไค้พระองค์คยาทรงวิตกไปเลย . . . 1

ส่วนนิทานพื้นบ้านที่เป็นความเรียงสำนวนต่าง ๆ นั้น ถ้าถ่ายทอดออกมาเป็นตัวอักษรแล้ว เรามักใช้เครื่องหมายคำพูดกำกับไว้เพื่อสะดวกในการอ่าน จะได้ไม่สับสนว่า ตอนใดเป็นการดำเนินเรื่องธรรมดา ตอนใดเป็นคำพูดของตัวละครในเรื่อง และมักจะเล่าแบบรวบรัดให้ได้ใจความไม่กล่าวละเอียดลออมากนัก

¹ กรมศิลปากร, ปัญญาสังขชาติก. หน้า 254.

สำหรับบทละครนั้น มักจะไม่ค่อยมีการพรรณนาหรือแจกแจงรายละเอียดในเรื่องที่เคยกล่าวไว้ข้างต้นแล้ว แต่จะรวบรัดตัดความ เช่น การเล่าเรื่องที่เคยกล่าวมาแล้วตอนก่อนมักใช้ว่า "เล่าเรื่องแต่ต้นจนปลาย" แทน ในการเล่ามักแบ่งเป็นตอน ๆ เพื่อสะดวกในการที่จะตัดตอนไปแสดงละครได้ และมักแทรกฉากกวีกริยา ตลอดจนแทรกประเพณีวัฒนธรรมลงไว้ด้วย จึงกะทัดรัด แต่เห็นภาพ-พจน์เด่นชัดก็แทบทุกตอน เช่น ตอนที่หกเขียนนำปาลมาถวายท้าวสามนต์ ดังกลอนที่ว่า

เมื่อนั้น	หกเขยร้อนใจคังไฟจค
แรงผีพายเต็มทีที่รค	คุรันถึงจึงหยคจคค เรือเข้าเหนือแพ
หิวปลาพากันมาโดยควน	บาวคามเป็นพรูนแบกควนแห
ตรงมาวังพลันไม่ผันแปร	หญิงชายรองแซวแพเงาะ
ทั้งหกอกันขวญหนี	ครั้งนี้ตายจริงวังออกเหยาะ
คลานเข้าไปเฝ้าเขาหัวเราะ	เห็นปลาอายุเงาะยิงเสียใจ
คิดอายุควยปลายจุมกวน	กมหนาคุคินหาเงยไม่
พรันตัวกลัวตายเป็นพนไป	ภาวนาหายใจมิไครทัน ¹

คำฉันทันั้น การเล่าเน้นในค่านพรรณนาให้เห็นภาพพจน์ของสิ่งต่าง ๆ มากกว่าต้องการคำเนิ่นเนื้อเรื่องให้รวดเร็ว ไม่ว่าจะพูดถึงเมือง การจัดทัพ หรือแม้แต่การเดินทาง (ไปหาเนื้อหาปลา) ก็มักมีการพรรณนาด้วยทุกครั้งไป ทั้งนี้ เป็นการชี้ให้เห็นจุดมุ่งหมายของผู้เล่าว่า ต้องการอวดฝีมือด้านการประพันธ์เท่านั้น ตัวอย่างเช่น ตอนพระสังข์ลานางรจนาไปหาเนื้อ ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, บทละครเรื่องสังข์ทอง.

ดาวเดือนเลื่อนดับเวฬุ สุวรรณเรืองอำภร	เรือแสงไทรบุญ
สุริเยนเคนดวงเชจร ภาคทองวิเวกวันนา	เสียงทิชากร
พระสังขบรรโลมเลาลา คอยเนาแฮญโภภกร	เพชญพาพงา
วีธายบัคเคียวจัก ประสมประสานอยาคานคอง	กินเมื่อสำนักนี้
สร้างเสรจต์คอกเกือกทิพทอง จากทับแถมองมาหิธิฤทธิ	กรกมกระบอง
สรเทือนสรท้านชรฉิน อริญาพาเนาสูง	เหิญหาวหมายทิศ
เคินโดยอากาศเทียมฝูง มาจากอัสถงคค ¹	การเวกรอนมุง

การดำเนินเรื่องในสังข์ทองคำฉันทน์ เป็นไปตามลำดับเหตุการณ์
แต่ต้นจนปลาย ไม่มีการเล่าย้อนเลย

สังข์ทองกลอนสวดคนนั้นมีวิธีเล่าเรื่องตามแบบวรรณคดีแบบฉบับของไทย คือ มีการไหว้พระก่อนจึงจะเริ่มต้นเล่า ลักษณะการเล่าเรื่องก็ยืดเยื้อมาก เพราะมีการเลากความที่ซ้ำ ๆ กันอยู่เสมอ เช่น พระสังข์เล่าเหตุการณ์ตอนท้าวยศวิมลขับไล่นางจันทเทวีไป เพราะถูกนางจันทาเมียน้อยอิจฉา มีการจับเอาตัวพระสังข์มาถ่วงน้ำว่า คนถูกถ่วงน้ำอย่างไร ให้พญานาคฟังอย่างละเอียดลออ

¹ สังข์ทองคำฉันทน์, เล่ม 2.

เหมือนกับตอนที่บรรยายไว้ตอนพระสังข์ถูกจับตัวไปดวงน้ำจริง ๆ หนึ่งครั้ง ต่อมาเมื่อไปพบฤๅษีก็ได้ความเดียวกันนี้ให้ฤๅษีฟังอย่างละเอียดอีก ดังตัวอย่าง

ตอนพระสังข์ถูกดวงจริง ๆ

เมื่อนั้น ส้มเตจบิดา ครันเหนลุกยา โกรธาบึงกว่าไผ่กัน
 สังแกเพศคาชควยพลัน จังเอาตัวมัน เรงพลันฆ่าพันมันเสีย
 พระองค์หลังไปควยเมีย ไหยฆ่าลูกเสีย พังเมียใจร้ายฉกกัน
 เพชคาชลากไปควยพลัน ราคาบขึ้นพัน คาบนั้นก็หักทันใจ
 ชวนกันดื่มแหงหมี่ใหญ่ หอกคาบนัยไชย หักไปไมยถุกกายา
 . . . เพชคาชรับสังทรงทัน เอาหินมาพลัน ชวนกันผูกคองอไทย
 หิงลงในย่น้ำสุลาไลย . . . 1

ตอนพระสังข์เล่าให้พญานาคฟัง

ส้มเตจพระจอมไตร จังตรีสไชยเพชคาช เพชคาชจับลูกไคย
 ถูลากไปจากมารดา ครันถึงซึ่งภารา พระบิดาไหยฆ่าพัน
 เพชคาชภาลุกไปย จักฆ่าไหยมวยอาสัน ยักคาบขึ้นจักพัน
 หอกคาบนั้นหักออกไปย ส้มเตจพระบิดา ครันรว่าหมี่บันไลย
 ทาวสังไหยเอาไปย หิงลงในย่น้ำคงคา . . . 2

ลักษณะการเล่าเรื่องวิธีนี้ ถ้าเป็นในบทละครก็มักจะใช้สรุปว่า
 "แล้วเล่าความแต่ตนจนปลาย"

ส่วนการเล่าเรื่องในสังข์ของกลอนสวด เน้นเรื่องบุญบาปมาก
 มักมีการอธิบายว่า ถ้าตัวเอกจะสำเร็จพระโพธิญาณแล้ว ขอให้ทำกิจการนั้น ๆ
 ได้สำเร็จ และมักเล่าทำนองสั่งสอนให้ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันเสียมาก

1 สังข์ของกลอนสวด, เล่ม 1.

2 เรื่องเดียวกัน.

มีการแทรกศัพท์ขรรณนิยมเบ็ดเตล็ดไว้ด้วย เช่น การชักผ้าคลุมหัว การสร้างเจดีย์
บรรจจุฑา การลุยไฟ เป็นต้น ดังตัวอย่างภาพ

สังทองราชา ปดิ่งศพนมารดา ถวายเพลิงควายดี เจ้ารำร้องไหย
ถึงไทยซัดนี้ ทูลเกล้าเกษียร มาหนีดูดยา ไมยแล้วเป็นเถา
พระหอยสังเจ้า โสภเสาโสกา แสนสาวชาวไนย ไพร์พืดโยทา
ไหยรักฉายา พันทรคัยก็มี แลวพระทรงทัน สังแกยกันัน ไหยก้อเจดีย์
สวมถาดนางไทย ไวยไนยศิรีย ทำเปนเจดีย์ ทียอกเซาหลวง¹

จะเห็นได้ว่า วิธีการเล่าของสังข์ทองแต่ละสำนวนจะเน้นจุดประสงค์
ไม่เหมือนกันเลย

สำหรับคำขอเรื่องสุวรรณหอยสังข์ มีวิธีเล่าที่มุ่งสั่งสอนเช่นเดียวกับ
สังข์ทองกลอนสวด โดยแบ่งออกเป็นบท ๆ รวม 10 บท มีการไหว้ครูก่อนตามแบบ
ฉบับนักแต่ง เรื่องที่ดี กอนจะจบบทมักบอกให้ผู้ฟังทราบว่า บทหน้าจะมีต่อเกี่ยวกับเรื่อง
อะไรอีก เพื่อจูงใจคนฟังให้ติดตาม เวลาจะเริ่มขึ้นบทใหม่ก็มีอารัมภบทก่อนว่า ตอน
เดิมเป็นอย่างไร โดยย่อแล้วจึงจะขึ้นบทใหม่ วิธีดำเนินเรื่องก็เรียงไปตามลำดับ
เหตุการณ์เรื่อย ๆ ไม่สลับเอาเหตุการณ์หลังมาไว้ก่อน และไม่เล่าซ้ำซากในเหตุการณ์
ที่เคยกล่าวมาแล้วตอนต้นด้วย แต่มีการเน้นในเรื่องเตรียมงานอย่างละเอียดถี่ถ้วนทุก
ตอน นึกกว่าสังข์ทองฉบับอื่น ๆ เช่น ตอนที่เตรียมงานจะให้รักษาหิ้ง 7 ของท้าวสามล
เลือกคู่ ดังนี้

¹ สังข์ทองกลอนสวด, เล่ม 2.

ฝูงประชาเมืองไทรน้อย ถนนหนทางถูกถางเรียบร้อย
 ตามโขงเขตทองกรุงไกร กำแพงแควคลอม กวาคเคี้ยวหมคไส
 ทุ่งนอกตั้งใน ซอมแซมแถมสร้าง มะกาดนน, สองปานปางช้าง
 หนีคกแตงค้ำพิลึก ขำคนมนที มีหลายคะคึก ทำสะอาดห้องเวียงใน
 ประชาไทรน้อย ขำข่อยหลามไหล ปกปาวทื่อไป ท่างานใจใจ
 ฝูงวัดตะกั๋ อันมีอยู่ไกล ตามแขวงเวียงในเทศทอง ก็มีอาชญา
 บัญชาเรียกรอง หนีมาปลุกสร้างประุพา ปกแปงสำนัก ราชะบุตคา
 หัวเมืองจักมา เขายางอยหัน แลวแบ่งประค ฝาบังห้องชั้น
 ที่สำหรับนอกรูบหลอม เครื่องโกชะนึ่ง หนีมีไว้พร้อม
 ประคียบแตงหยองงามคี่ กระดางอาบน้ำ ชาญล่างชัคสี่ . . . 1

แปลความว่า ประชาชนมากมายก็กวาดถนนหนทางตามที่ทั่วไปทั้ง
 เมือง กวาคำแพงเมืองทั้งข้างนอกข้างใน ซอมถนน แลวให้ประคียบ 2 ข้างทางให้
 งาม คนรับใช้มากมายให้ทำความสะอาดห้องในเมือง ประชาชนมากมายที่ป่าวร้อง
 เข้าไปทำงานอย่างรวดเร็ว พวกช่างไม้ซึ่งอยู่ไกลเขตเมืองชั้นใน ก็บัญชาให้มาสร้าง
 พลับพลา ที่จะให้พวกโอรสจากหัวเมืองต่าง ๆ มาพัก ให้ทำประคูกั้นฝาห้องนอนให้
 รอบ ให้จัดอาหารไว้ให้พร้อม ประคียบตกแต่งให้ดี กระดางอาบน้ำ ก็ให้ช่วยกันล่างชัค
 สี่ค้วย

2.2.2 ค้านเนื้อเรื่อง สังข์ทองฉบับต่าง ๆ ทุกรูปแบบ รวมทั้ง
 นิทานพื้นบ้านเรื่องหอยสังข์ มีความแตกต่างกันในรายละเอียดมากมาย ซึ่งผู้วิจัยจะ
 ชอนนำมาเปรียบเทียบกันเพื่อเป็นแนวทางในการสันนิษฐานหาที่มาของนิทานสังข์ทอง
 ต่อไป โดยทำตารางเปรียบเทียบ เพื่อจะให้เห็นความสัมพันธ์ของสังข์ทองแต่ละฉบับ
 ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

1. คาวขอ เรื่องสุวรรณะหอยสังข์, หน้า 8.

ผู้วิจัยจะไม่นำสิ่งของคำฉันทน์ และคำขอสุวรรณะหอยสังข์เข้า
เปรียบเทียบในตารางด้วย ทั้งนี้เพราะทั้ง 2 ฉบับนี้มีเนื้อหาแทบจะเหมือนกับสิ่งของ
รัชกาลที่ 2 ทุกประการ จึงใช้สิ่งของรัชกาลที่ 2 เป็นตัวแทนเปรียบเทียบเพียงฉบับ
เดียว แต่จะขอลดไปถึงข้อแตกต่างเล็ก ๆ น้อย ๆ ของทั้งสองฉบับให้ทราบเสียก่อนดัง
ต่อไปนี้

สิ่งของคำฉันทน์

สิ่งของคำฉันทน์มีเนื้อเรื่องเหมือนในบทละครนอก เรื่องสิ่งของ
พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 ทุกประการ มีแตกต่างกันอยู่บ้างก็เพียงรายละเอียดปลีก
ย่อย เช่น ตอนท้าวสามนต์ให้เสนาส่งข่าวไปยังเมืองขึ้นทั้งร้อยเอ็ดให้ส่งโอรสมา
ยังเมืองสามนต์เพื่อให้ธิดาทั้ง 7 ของพระองค์เลือกนั้น ในบทละครนอกบอกว่าให้
ส่งโอรสอายุ 30 ปีเศษ มาถึงเมืองสามนต์ภายใน 15 วัน แต่ในสิ่งของคำฉันทน์ว่า
ให้ส่งโอรสอายุ 31 ปีลงมา ให้มาถึงเมืองสามนต์ภายใน 1 เดือน ดังตัวอย่าง
กลอนและกาพย์ที่จะเปรียบเทียบให้ดูดังต่อไปนี้

บทละครนอกเรื่องสิ่งของ

. . . ผู้ใดมีโอรสรูปงาม
แต่ในสามสิบเศษชันษา
ที่ยังไม่มีภริยา
ให้จัดแจงแต่งมาทุกธานี

. . .

กำหนดไว้โดยข้าสิบห้าวัน

สิ่งของคำฉันทน์

. . . ทูท้าวร้อยเอ็ด ผู้ผ่านเวียงไซ
แมนบุตรชายไป ครองคู่สุขสม
เพียงชนมษามี สามสิบเอ็ดปี
ลงมาขำคม . . .

. . .

กำหนดเดือนหนึ่ง รีบมาให้ถึง

บทละครนอกเรื่องสังข์ทองสังข์ทองคำฉันทให้มาถึงพร้อมกันยังธานี ¹พร้อมพระบูริน ²

อีกตอนหนึ่งในสังข์ทองคำฉันทมีรายละเอียดเกินกว่าบทละครนอกเรื่องสังข์ทอง กล่าวคือ พระสังข์ได้ตัดทอกเขยร้อยเดาวัลย์เก็บไว้ด้วย ส่วนในบทละครนอกไม่ได้กล่าวว่าพระสังข์เก็บไว้ด้วยเลย ดังกาพย์ในสังข์ทองคำฉันทที่ว่า

กรย้ายกุมภกรรณจีนนา	วัดหัดขาววรา
คมหันหวนคือสินสอย	
ถวนหกท้าวหกหรือ	เครือสัศคาห้อย
ไวสมทรงงครงงเพรง ³	

ตอนที่พระอินทร์สั่งให้มาตุลีจัดทัพจะไปล้อมเมืองสามนต์นั้น ในบทละครนอกเรื่องสังข์ทอง กล่าวไว้แต่เพียงสั้น ๆ ว่า

คิดกลางทางมีพจนารถ	สั่งมาตุลีเทพบุตร
จงเตรียมพลเทวดาถืออาวุธ	นิมิตเหมือนมนษยชาวพารา
ทั้งหน้าหลังตั้งตามกระบวนทัพ	ให้เสร็จสรรพปีกซ้ายปีกขวา
เราจะยกพลใครใครคลลคลา	ไปล้อมพาราทาวสามนต์

¹ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, บทละครนอกเรื่องสังข์ทอง.

(พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2497), หน้า 94 - 95.

² สังข์ทองคำฉันท เล่ม 1.

³ สังข์ทองคำฉันท เล่ม 2.

บัดนั้น
รีบออกมานอกโพยชนค

มาคลีกราบงามสามหน
เตรียมพลเทวัญมีทันทาน¹

ต่อจากนี้ก็มีได้กล่าววามาศุขีจัดให้ใครคุมทัพอะไร ศึกกับในสังข์ของ
คำฉันท ที่พรรณมาละเอียคลอว่าให้ใครคุมทัพพวกไหนเป็นกองหน้า กองหลัง หรือ
กองหนุน ตลอดจนบอกว่ามีอาวุธและเครื่องประดับกองทัพอะไรบ้าง ดังตัวอย่าง
กาพย์ดังนี้

เกณฑ์ราหูให้นำพล
ปีศาจโสมพมายา

ควมบูไพรสนท

เกณฑ์เวสวัน ธิสินาว
พรรเทาเหียนบริวาร

ควมหมแม่หา

เกณฑ์สิรรามอุคราน
อนนคเบืองชีกำภร

ควมคนชรรพมาร

พระกาลกองเกือกกายจร
กเลฆารวัทแวง

มฤตยภูษร

เกณฑ์เวทวนิลกองแชรวง
แมนมนษทั้งครุฑธา

พวคนกินรแปลง

แสงพันโสมภญพรปรว
คุมทัพยธรรายริวไป

ศุกรโสรวเษา

สวมหอกเจ็ดหอกเทพไทย
สำทปรุชอรำกษ

อัฐรทิศให้

วิรพหกรมปักษ์
แถวไทนัวราชรี

กำกับกองขรรค

¹ บทละครนอกเรื่องสังข์ทอง พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2, หน้า 173.

เป็นกองแลนกองภาชี	เวือคแวกโยชี
อเนชนับอสงไขย	
กองสองหนักดิทพรตไพโร	ภุชฌเคนทรสบไสมย
หมวคมีชลาศกระแวนค	
กองหนนยมนาสิชฌ	คุมภคสิณช
มหิมลวนไชยชาล	
กองหลังสรนออกจักระวาฬ	เกนมากอปการ
เกือเก็รยคี่ปรมโพธิ์สี	
แหลนหลาวทาวโตมรกีร	คาบหอกจงงดี
ง้าวทวนกทันเสโล	
แพนค่างกำแสดงโกโร	เซนทอกแผลคโลห์
ชฌุเสนาวแสดนสำ	
หมวกเกระะสรอคมีร์แสดรงทำ	ป็นวากันย่ำ
หนาไมแสดงลुकคิตศน	
มยรคัณฑ์ค้ำาทรณ	โบกบงงสุรยน
บั้งแสดรกสลับจามร	
พิรมชฌมส่ายแสดลลอร	คั้วรวิ้วร
ยยับชชะไชยฉาย ¹	

บางทีบทละครนอกเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 ก็มีรายละเอียดมากกว่าในสังข์ทองคำฉันทน์ เช่น ตอนที่เจ้าเงาะนำกวางมาถวายท้าวสามนต์ได้มากกว่าหกเชย แล้วเจ้าเงาะแก่งขี้มูกูบไปให้ท้าวสามนต์ลงโทษหกเชยนั้น ในสังข์ทองคำฉันทน์ไม่ได้กล่าวไว้เลย

¹ สังข์ทองคำฉันทน์ เล่ม 3.

อีกตอนหนึ่งที่เสนาได้จับเจ้าเงาะตามคำสั่งของท้าวสามนตนั้น ใน
 สิ่งของคำฉันท เจ้าเงาะวัดเหวียงเสนากระจัดกระจายไปแล้วก็กลับบ้านเลย ส่วน
 ในบทละครนอกเจ้าเงาะยังไม่ยอมกลับ อยู่ล่อหลอกกับหกเขยและท้าวสามนตอย่าง
 สนุกสนาน สมใจแล้วจึงไ้กลับ

ใน 2 ตอนนี้ จะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
 ทรงแทรกบทตลกขบขันลงไว้ได้อย่างเหมาะสมกับบทละครนอกอย่างยิ่ง

คำขอสุวรรณชะรอยสังข์

คำขอเรื่องสุวรรณชะรอยสังข์นี้ แทบจะเหมือนกับบทละครนอกเรื่อง
 สิ่งของพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 ทุกประการ เริ่มต้นตั้งแต่ตอนท้าวสามนต (สะกด
 ตามต้นฉบับคำขอสุวรรณชะรอยสังข์) ให้ธิดาทั้งเจ็ดเลือกคู่ เรื่อยไปจนกระทั่งถึง
 พระสังข์คีติสังข์พระอินทร์แล้วท้าวสามนตกราชสมบัติให้ครอบครัว มีรายละเอียด
 ปลีกย่อยเพียงเล็กน้อยเท่านั้นที่ต่างจากบทละครนอกเรื่องสิ่งของพระราชนิพนธ์ใน
 รัชกาลที่ 2 เป็นต้นว่า บางตอนในคำขอไม่มี แต่ในบทละครนอกเรื่องสิ่งของมี
 เช่น ตอนหกเขยหล่ท้าวสามนตว่าเจ้าเงาะคงจะเป็นยักษ์เพราะคาไม้กระพริบ และ
 มีกำลังมากนิคมมนุษย์ ขอให้ท้าวสามนตขับไล่ออกไปจากรัง ดังนี้

เมื่อนั้น
 อายเงาะนี้หยาบซ่าไม่นาเลี้ยง
 ไม่เกรงไม่ยำทำเกะกะ
 ชะรอยเป็นปีศาจประหลาดใจ
 วิปริตนิคมมนุษย์นักหนา
 มีกำลังพลังดังกินทิพ
 สารพัดผักปลากาไ้คักล่อง
 เงาะเงยไม่เคยเห็นเช่นนี้

เขยใหญ่หล่ชยบายเบียง
 คนดูจะดูเบียงทั้งเวียงไชย
 จะเกรงพระมิตากี้หาไม
 คุกคามมีใครจะกะพริบ
 ซาเห็นว่าอายนี้เป็นผีดิบ
 เนื้อยี่สิบหามมาถึงธานี
 เพราะมัน เป็นพวกพองกันกับผี
 ภูมียาไว้วางพระทัย

ขอให้ใส่หัวเสียดจากวัง
จะละโทษหลังเขารังใน

นำซึ่งชั่วชาติบาทัวใหญ่
นานไปจะเคืองเมืองบพมาลย์¹

บางตอนในคำขอเรื่องสุวรรณะหอยสังข์มีส่วนปลีกย่อยเพิ่มจากใน
บทพระราชนิพนธ์เรื่องสังข์ทองเล็กน้อย เช่น ในรัชกาลที่ 2 ตอนพระอินทร์จะรู้ว่า
พระสังข์และนางรจนาตกทุกข์ได้ยาก ก็เพราะ "ทิพอาสน์เคยอ่อนแอก่อนมา กระค่าง
คังศิลาประหลาดใจ"² แต่ในคำขอ นอกจากที่ประทับจะแข็งแล้ว ยังเพิ่มว่า
ร่อนอีกควย (คงจะแต่งตามความนิยมในนิบาตชาดก) ดังนี้ "แทนบันคும் บันลังก์
เลิศฤทธิ์ เลยร่อนกระค่างเร็วบัน"³

บางตอนก็มีข้อความแตกต่างกันไปเล็กน้อย เช่น ตอนพระอินทร์
ยกทัพมาล้อมเมืองของท้าวสามนต์ และทำให้ท้าวสามนต์ออกไปตีคสิพนันกันนั้น ใน
รัชกาลที่ 2 ว่า ถ้าแพจะยอมเป็นเมืองขึ้น ตั้งข้อความที่ว่า "แม่นเราแพแก่ท่านใน
การเล่น จะยอมเป็นเมืองขึ้นไม่ชักขวาง"⁴ ส่วนในคำขอนั้นว่า "กันว่าเรา
กาน คีคสิในปาง ก็จักกลาง บีกคีนป้อกเต้า"⁵ แปลความว่า ถ้าเราแพ้ในการ
ตีคสิครั้งนี้ก็จะลากลับคืนไป ไม่ได้บอกว่าจะยอมเป็นเมืองขึ้นเหมือนในบทละครนอก

¹ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, บทละครนอกเรื่องสังข์ทอง.
หน้า 168.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 173.

³ คำขอ เรื่องสุวรรณะหอยสังข์, หน้า 93.

⁴ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, เรื่องเดิม. หน้า 179.

⁵ คำขอเรื่องสุวรรณะหอยสังข์, หน้า 93.

การกำหนดเวลา ในบทพระราชนิพนธ์มักรวดเร็วกว่าในคำขอเสมอ เช่น ตอนที่พระอินทร์ให้พระวิษณุกรรมถือสารมาทำท้าวสามนต์คีลีนัน ให้ออกไปที่วันนั้นเลย ทั้งข้อความที่ว่า "ในวันนี้มีออกมาเล่นคลี จะเข้าตีกรุงไกรเอาไฟเผา" ¹ ในคำขอนั้นให้ออกไปคีลียภายใน 7 วัน ทั้งนี้ "เดี๋ยวนี้ให้ท้าว พารานสีออกไปคีลียที่สนามกว้าง ที่มีชื่อเสียง ลือชาเอกอ้าง ะหว่างเจ็ดวันเที่ยงคืน" ² แปลความว่า ให้ท้าวสามล (เจ้าเมืองพารานสี) ออกไปคีลียที่สนามใหญ่ ให้มีชื่อเสียงขจรขจายทั่วไป ภายใน 7 วัน

ในเรื่องกำหนดเวลานี้ คำขอนิยมเลข 7 มาก เพราะตอนที่หกเขยคีลียแพ้พระอินทร์แล้ว ท้าวสามลขอผู้ให้ลูกเขยคนเล็กออกมาคีลียแกมมือในอีก 7 วัน ทั้ง ๆ ที่ในบทละครนอกพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 ขอผู้จะให้ลูกเขยเล็กคีลียแกมมือในวันรุ่งขึ้นเท่านั้น

ตอนที่แตกต่างกันมากที่สุดก็คือ ตอนที่ท้าวสามนต์ถามนางรจนางถึงเรื่องหกเขยว่าไปหาเนื้อหาปลาได้อย่างไร ในบทละครนอกพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 รจนาคอบว่าหกเขยไปขอพระสังข์และพระสังข์ก็ย้าว่าเป็นความจริง คนได้ตัดปลายจุมกและใบหูไว้ควยเท่านั้น ไม่ได้บอกละเอียดว่า ไซ้มนตร์เรียกปลาและเนื้ออย่างไร และไม่กล่าวถึงการตอจุมกและหูให้หกเขยควย ซึ่งต่างจากในคำขอมาก ในคำขอนั้น รจนางไม่ตอบท้าวสามลเอง ให้พระสังข์ตอบ พระสังข์พรรณนาละเอียดลออว่า

¹ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, เรื่องเดิม. หน้า 179.

² คำขอเรื่องสุวรรณะหอยสังข์, หน้า 98.

ฐาดอกรูปเงาะ ออกจากตัวตน แล้วอ่านอาคม เรียกปลามาได้
 ส่วนหกเขยเขา ไปขอรบายไหว ตัวอุตมาลูกโท ชาลูปาคเอา
 จิกคังเขาไว้ แล้วก็มอบให้ปลามา เมื่อไปหาเนื้อ
 ในไพรพฤกษา ก็เป็นเหวา เรียกสัตว์มาหั้น
 ส่วนหมเขยฐา พากันสูดคั่น ก็ไปวันตากกราบนับ
 ขอบเอาเนื้อสัตว์ จากชาลูปาก ตามพระพอเจ้าบุญธา
 ฐาปาคไหว ตั้งหกเขยฐา เชิญทราบป้าหา
 พอพระชาไหว บเชื้อจักเอา ติคคั่นก็ได้
 เชิญเรียกมาในที่นี้ พญาสามล วาคมีอกลาวชู้
 เรียกเขยหมเจ้ามาบั้น กั้นหกพี่น้อง มาพร้อมเบียงกัน
 พระสังข์ของคำ เอาคังต่อให้ เอาอทะกั้ง เสกลงจะใจ
 หาตัวหกชายพี่ น้องเอาคังและหุ ติคหื้อเสี้ยงพร้อม
 ผุงเขยพี่เจ้าหกชาย ยามนั้นและ บาคแผลก็หาย
 ไม่มีรอยลาย เป็นเนื้อเนียนเกี้ยง ¹

แปลความว่า ลูก (พระสังข์) ถอดรูปเงาะออกจากตัวแล้วอ่าน
 มนต์เรียกปลามาได้ หกเขยไปกราบไหวขอปลาจากลูก ลูกปาคเอาปลาจุมกไว้
 แล้วมอบปลาให้มา เมื่อไปหาเนื้อในป่า ลูกก็ถอดรูปคล้ายเหวคา (รายมนตรี)
 เรียกสัตว์ป่ามาหั้น ส่วนพวกพี่เขย (ทั้งหก) ก็พากันไปกราบไหวขอเนื้อจากลูก
 ตามคำสั่งของพระบิดา ลูกก็ปาคไปหุไว้ทั้ง 6 คน ขอพระบิดาทรงทราบ ถ้าหาก
 ไม่เชื่อลูกจะติคคั่นให้ก็ได้ ขอให้เรียกหกเขยเข้ามาในที่นี้ก็แล้วกัน ท้าวสามลก็ตรัส
 เรียกหกเขยเข้ามาพร้อมกันทันที พระสังข์ก็เอาน้ำมาเสกแล้วหาตัวหกเขย เสรีจ
 แล้วก็เอาจุมกและหุคิให้ทุกคน บาคแผลเขยทั้งหกก็หายสนิทเป็นเนื้อเรียบเกลี้ยง
 ไม่มีรอยแผลเป็นเลย

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 127 - 128.

บทสุดท้ายของควาขอ คือ บทที่ 10 นั้น เป็นบทที่มีการพรรณนาละเอียดลออถึงพิธีอภิเษกพระสังข์ขึ้นครองราชย์ เป็นการแสดงประเพณีและวัฒนธรรม เกี่ยวกับพิธีการเรียกขวัญ การกินอยู่ การละเล่นต่าง ๆ ฯลฯ ของทางภาคเหนืออย่างเห็นได้ชัด และอธิบายขยายความปลีกย่อยจากในบทละครนอกเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 อย่างมากมาย

ในบทพระราชนิพนธ์ กล่าวสรุปแต่เพียงว่า ให้เตรียมงานจะอภิเษกพระสังข์ให้ครองเมืองสามนต์ในวันรุ่งขึ้นจากวันที่พระสังข์ตีคัลลิษนะพระอินทร์ มีการเตรียมจัดมหรสพต่าง ๆ เช่น ละคร หน โขน จี๊ว เป็นต้น พอถึงวันงานก็อธิบายพิธีการอย่างเห็นภาพพจน์ แต่ใช้บทกลอนสรุปกะทัดรัดดีมาก ดังนี้

เมื่อนั้น
เที่ยวตรวจงานการช่างหน้าข้างใน
บัคเคียวไปให้เมียแต่งธิดา
ครั้นเสร็จนำหน้าพาไปเกย
โหลสองทรงสี่วิกายานมาส
เคลื่อนกระบวณหน้าหลังพรั่งพรู
อุกรุมชุมสายพรายพรรณ
ท้าวสามนต์กับเมียมาข้างใน
ถึงพร้อมแล้วพากันมานั่ง
พร้อมพระวงศาเสนี

บัคนั้น
จึงจุดเทียนติดกับแวนทอง
เวียนวงสงไปข้างในรับ
มิไทรสพรบสิ่งสิ้นทั้งนั้น

ครั้นครบเจ้าครอบครัวตามคำรับ
เอาจุมเจิมเฉลิมพักตร์ภวไฉน
แล้วอ่านววยอวยพรศรีสวัสดิ์
ทุกขโศกโรครภัยอย่าพาธา

ท้าวสามนต์ไม่อยู่สุขดุกวิงไขว
มิไคหุคยั้งนั่งลงเลย
บัคเคียวมาจัดแจงแต่งลูกเขย
รองหามเอยออย่าขวางทางลูกกู
อำมาตยเคินเคียงเป็นคค
เสียวออกนอกประตูแหไป
เสียงประโคมสนั่นหวั่นไหว
ตรงไปมนเพียรที่พิธี

บนบัลลังก์นั่ง เคียงเคียงบายศรี
ครั้นไคฤกษ์ก็ให้สิ้นของ

บุโรหิตนุ้เฒ่าทั้งสอง
คอยประคองเคารพอกวิวันท์
ประโคมขับขานเสียงเสนาะสนั่น
ก็เล่นขึ้นพร้อมกันทันไค

จึงดับเทียนโบกควันให้
ทั้งองค์อรไทพระธิดา
สองกษัตริย์จงเป็นสุขา
ให้ชนชายาวยืนหมื่นปี

เมื่อนั้น
 จิตรัสแก ขยขวัญทันที
 สารพัดพอให้แก เจาหมค
 ตัวพอกัชรราตามีคมน

เมื่อนั้น
 รับสั่งแล้วหมอบยอบกาย

เมื่อนั้น
 ครั้นเสร็จจสมโภชลูกรัก
 สักขัตริยเสด็จเยื้องย่าง
 แหแหนเป็นชนค้อคแอไป

ท้าวสามนต์ปรีดีเปรมเกษมศรี
 สมบัติในบริและวิพล
 ทั้งบ้านเมืองเครื่องยศเครื่องต้น
 ขอพึงลูกสองคนไปจนตาย

พระสังข์ชื่นชมสมหมาย
 กราบถวายบังคมกัมพักตร์

ทานท้าวสามนต์ผู้มีศักดิ์
 มอบเวนอาณาจักรกรุงไกร
 จากปรางค์ปราสาททองผ่องใส
 คั้นเข้าวังในมิไค้ชา¹

ส่วนในคาวชอนั้น มีการบรรยายละเอียดลออว่าการเตรียมงานนั้น มีอะไรบ้าง เช่น มีการซ่อมแซมประตูเมืองที่ชำรุดทรุดโทรม มีการเตรียมอาหาร มีการซ่อมการละเล่นต่าง ๆ มีการเชิญแขกเมืองทั้งที่เป็นพันธมิตรและข้าศึกมาในงาน ด้วย นอกจากนี้ ยังมีการปล่อยนกโชนทั้งหมด ทั้งที่อยู่ในระหว่างคดี และถูกขังอยู่ใน เรือนจำแล้ว ข้าทาสหญิงชายก็ให้เป็นอิสระ ทั้งยังประกาศงดเก็บภาษี 1 ปีด้วย มีการเตรียมงานยาวนานถึง 7 วัน มีการละเล่นตลอด 7 วัน 7 คืน แล้วจึงได้อภิเษก พิธีอภิเษกมีการบรรยายละเอียดลออกว่าในบทพระราชนิพนธ์มากมาย ดังนี้

กั้นเตียงกาะ หมคปลอดไสสี ฤกษ์งามยามดี บรมีหมากผ้า
 ส่วนท้าวสามล พระองค์เลิศเหล่า พรอหมเสนาใหญ่ศ มาจัดแต่งตน
 หื้อพระโอรส พระสังข์ลูกหลานผู้มี โกล้ายสำรับ ชะคาเกศ
 บานพับมะณี จินคางองแวง กาไลสรวมุกอน แชนซอนค้วยแก้ว
 มีแสงวาวแววเวววิบ สายอะนาจักร ไสองคะรักษ ดั่งการปดั่งเรียงยาย

¹ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, เรื่องเดิม, หน้า 219 -

อินชุนชิต คิตยาเป็นสาย คุงามวิโร เหมือนพรหมชั้นเก้า
 ชั่ววามังสัง ภายแหงเจ้า เป็นสุวรรณนิงยาบยิบ รองพระปาทา
 จินคาเกือกพิพย คุไสสว่างหน้าพันพิ้ว กันเสรีจสำหรับ
 จักเครื่องแต่งตัว ทรงเครื่องครัว สุวรรณเครื่องหยอง
 แลวก็อ้งเชิญ ลงไปจากห้อง ฝังกาทองเลิศล้ำ แหเสด็จไป
 ที่โรงอาบน้ำ หอทรงอาบเจ้าราชา กันไปรอกแล้ว ก็ฝึกษา
 ประคัมประกาศ อาพอนเครื่องหยอง เปลี่ยนผ้าโกสับ ขึ้นไปสูห้อง
 คุณิวอุงงามเลิศแล้ว กันพระสะหลง องคชคิลาดแคลว
 เอาน้ำบอแก้วกันที่ ทกหะอาบรด โปยภัยหายหนี เสรีจพระพีธี
 คีแลวทองเตา ทาวขุนพญา เสนาแก่เถา ก็ถวายวารินชำระ
 ถัดนั้นไปแถม เจานายคณะ และสาวมาวแก้วนิงชาย
 ก็หคอาบรด สุกันตั้งหลาย ทือหายโปยภัย สิ่งโคบคอง
 กันเสรีจสะหลง แลวลงจากห้อง มาจักแต่งองคเครื่องยุศ
 แหเสด็จแวกเกี้ยวเลี้ยวลค ยิงปอกนาคกองเอาชัย กันวาเสรีจแล้ว
 แหขึ้นอาคัย ไชโยเอาชัย สำหรับพระเจ้า หัวบ้านหัวเมือง
 เสนาซาเฝ้า อามาตย์มิ่งคมนตรีบอม บิตตามาคา มาเรียงนิงพร้อม
 ตั้งเมียบคองนุทวี อามาตย์กียก คณบายสะหูลี ชะคามารี
 พานทองเขาเฝ้า หมอประโลหิต บัณชิตนุเถา ทูลขวัญองค์เราหน่อไท
 หัวหมูใบสี มาลีคอกไม้ เขาแสงใสโคหลายแขง เขาพนมพราพร้อม
 เขาแคบเขาแดน ตั้งแหวนทำรง กาจกแวนไต แลวเรียกทูลขวัญ
 พระองค์ที่ไหว อัจชนะโยกลาวชี้ อัจจะโส ว่าในวันนี้
 เป็นวันเลิศหลาธาณี เป็นวันปลอดคดวน สงูราคี วันนัวันคี่
 จักทูลขวัญเจ้า พอแมบิตตา สายาหน่อเหเนา และเสนาในหมื่นท้าว
 นางนาฏสนม กรมวังชั้นยาว มารอนั่งเฝ้าอ้งเชิญ แบ่งขันคอกไม้
 มาลัยคายูเหิน ชาชออ้งเชิญ เรียกกรองขวัญเจ้า สามสิบสองขวัญ
 เจ้าอย่าทองเตา อยู่ตามปายนาป่าไม้ อย่าไปแสวง
 เป็นเงาะเขาะไซร์กับสัตว์ ป่าอันตงรี ชาชอเรียกกรอง ขวัญเกศเกศ
 ขอเชิญมาคี่ หัวหัวเกศเกล้า น้ำอบน้ำหอม ธิบรอมเถาเจ้า
 อย่าไปจุกเขายังพัก ขวัญแกมขวัญตา ขวัญหน้าที่รัก เชิญมาสองแจง-
 แฉงเงา เชิญมาพราพร้อม อย่าโศกหมองเหงา ตั้งขวัญองค์เรา
 มังสังโค้วเลี้ยง สวมสิบสองขวัญ เจ้าอย่าหมองเหมียง เชิญมา-
 ครองเมืองไพรไซ ขวัญเกศคณม เชิญคณคอกไม้ จัมปาแขกไตเกียงพา

ขวัญมือนี้้วน้อย สองฝ่ายหัตถ์⁺ คังขวัญป่าทา กายารูปเจ้า
 เชิญมาไผ่แดง เกี่ยมแยงอยู่เฝ้า หอวิมานชัยสำนึก
 กับควยบิตตา มาค่าแมรัก และเมียมิงแกวเทวี มาปกครองทรัพย์
 หาสาหาสี เจ้ายายินดี ปายนาคบหนอย เชิญมาเสวย
 รมเขยไผ่หอย เขาหนมนมเนยหนวยไม ชื่นปลาอาหาร
 เขาหาเขาไซ ไ่วถวายเจื่องเจาราช มีตั้งคอกไม้
 คันขิงบุปผา อันภักศุคา แซมซอนแวกลอม นางนาฏสนม
 แสงสมแปนออม ภารับองค์ทองทานไท่ ตั้งควงบุปผา
 มาลาคอกไม้ จัมป่าแขกโตบั้งา ไคโยงคอกพค ขอนกั้นนิกา⁺
 มะลิวันนา เื่องจันแสดคสู ตั้งเก็ทสะหนา มีคำหื้อ
 สลิกขังพอคอกปาน เกียงคิโกสอน บแห่งเหี่ยวมาน
 ตั้งกหลาบแกวหอมนวล มีคันชะรส ละเมาหอมกวน
 คะยอมหอมนวล บัวนาคคอกเอื่อง คอกซอนซอนใบ
 หอมโกใหญ่เหวี่ยง เขาแสงใสเบิงใสพรอม เอื่องเงินเอื่องคำ
 ไชมอนไชมอน หอมอ้อคออนสามปอย เชิญมาเลือกคัด
 จัดคมสักหนอย เชิญมาผะกอย ยินดีไผ่ผา ปกครองรักษา
 ประชาชาเจ้า มาหาพาราใหญ่ศ สุวยไร่วัตถุ
 ใหญ่มาละลค ฉับฉั้นแผนหลาธานี อยาเขาป่าไม
 เปนเพื่อนเสื่อหมี วอกคางนางนี้ กวางฟานป่ากวาง
 เจ้าอยาเคินจร ไปในชอกข้าง มาหานาที่ทาตาง
 สุ่มสืบสองขวัญ แหงพระเจ้าซาง อยาจาอวคอ้างไพรวัน
 อยกับหมเนื้อ ในป่าคตั้น ขอเชิญมาบัน ขาร้องเรียกเจ้า
 แลวหยิบผาขาว มาบันผูกเขา พระหัตถ์สององค์หนอฟ้า
 กับรจนา เจ้าดาวเครื่องมา หื้อชมชื่นหน้ายินดี แลวเกนมอบอับ
 หัวหมใบสี พะวะสับปี จุงมีแกเจ้า ปะโมทะนา
 อยาไคไคกุเศรา อยาวรรณังเที่ยงเตา กั้นวาเสร์จุการ⁺
 อูจากรยแแก่เกา หลขขวัญหนอแห่งาราชู เสนาหมื่นทาว
 พอแมบิตตา ปากันกรมรา บันพระเซ็งเจ้า แลวหมเสนา
 ประชาชาเฝ้า ปากันไชโยโยโหรง แลวประโคมคี่⁺
 เภรีพาทยของ ตั้งกองสวากองแนปาน แกวงเป่านัน
 พิณพาทยเสียงแหวน เปียะตามโบราณ อนงันเซ็งเจ้า

เลี้ยงคตกัน อาหารกับเช้า คังสุรามิขึ้นเนื้อ เหล้ารอกเหล้าโรง
 มีหิ้งกเชอ คังปะหลันเหล้าสามควา ซ้ำเปน แกแร่ค
 ปะกามาขาว สาวสนัน กินกันมวนเหลน เปนมหาปาง
 มัวเมาต้นเตน ในบริเวณสำนัก หัวบานหัวเมือง เชิญสามภักดิ์
 สมนึงเฝ้าบังคม กันเสด็จเมี้ยนแล้ว เลี้ยงคตสม เปนทินิยม
 ไพรฟ้าเขาเฝ้า คังแต้นมา พระสังขหนอหนา เสวยพาราเขตค้าย
 ไพรพุดผลเมือง บทกษยาคณฺดาญ ความสุขสำราญ บทกษยโสภคเสรา
 ลวนวาเหนือหัว พระสังขเจืองเจา สังกสอนพุดเมืองไพรไซ
 อำมาตย์เสนา เจาสอนสังไว หื้อนบกรามไหววันตา ฝั่งสัตว์ใหญ่่นอย
 หื้อมีเมตตา อยานับพารา บบตีคามา หื้อโคถือกัม จำคิดแปลหา
 ทานะสี่ดาอย่าละ กันเจาสอน สดเลี้ยงวาหะ ก็กลับสู่เขาเวียงวัง
 ประป็นนัง หอยสังขควาเจา ก็หมคแล้วเอาเทานี้ กอนเหล่นายเหย ¹

แปลความว่า พอถึงวันฤกษ์ดี ไม่มีหมอกเมฆ ท้องฟ้าสดใส ท้าวสามล
 และเสนาผู้ใหญ่ ก็แต่งตั้งให้พระสังขด้วยเครื่องทรงของพระอินทร์ สวมขฎา กำไล
 และเครื่องประดับต่าง ๆ คุมคองเหมือนพระพรหมชั้นที่เก้า ทั้งเนื้อกายของพระสังข
 ก็เป็นสีทองงามระยับ รองพระบาทเป็นแก้วทิพย์คู่สว่าง พอแต่งตั้งทรงเครื่องแล้ว
 ก็เชิญพระสังขเสด็จจากห้องแห่ไปยังโรงสงฆ์ แล้วผลัดภษาและเครื่องประดับต่าง ๆ
 ขึ้นไปยังหอสงฆ์ พระเอาน้ำจากบ่อแก้วในคนโทอาบรดร่างกาย เพื่อให้ภัยต่าง ๆ หนี
 ไป กอมาพระเสนาผู้ใหญ่ก็ถวายน้ำให้ชำระร่างกายพระสังข ถัดไปก็คือบรรดา
 เจ้านายและหนุ่มสาว ถวายน้ำหอมชำระร่างกายเพื่อให้ภัยต่าง ๆ หายไปเช่นกัน
 เมื่อสงฆ์เสร็จแล้วก็เสด็จลงจากห้องพิธี มาทรงเครื่อง แล้วแห่เสด็จ มีการยิงปืนเอา
 ชัย เสร็จแล้วแห่ขึ้นไปประทับ มีการไชโยเอาชัย และให้บรรดาเจ้าผู้ครองหัวเมือง
 เสนา อำมาตย์ เข้าเฝ้าถวายบังคม ท้าวสามล นางมณฑา และนางรจนา ก็มาประ-
 ทับร่วมอวยชัย อำมาตย์ยกเอาคันทายศรี ขฎาคอกไม้ พานทองเข้ามาเฝ้า แล้ว

¹ คำขอเรื่องสุวรรณะหอยสังข์, หน้า 141 - 146.

บุโรหิตผู้รอบรู้จะทำการเรียกขวัญพระสังข์ทอง สิ่งของในพิธีมี หัวหมู บายศรี คอกไม้
 ขนมหหลายชนิด ทั้งข้าวเกรียบ นางเล็ก รวมทั้งแหวนและกระจก แล้วก็เรียกขวัญว่า
 ในวันนี้เป็นวันที่ดีเลิศ เป็นวันปลอดจากสิ่งที่ไม่ดีทั้งหลาย เป็นวันที่มีราศรี จะขอเชิญ
 ขวัญ ขอให้พ่อแม่ (ท้าวสามล - นางมณฑา) ซายา (นางรจนา) เสนาและนางสนม
 ทั้งหลายมานั่งเฝ้าอัญเชิญขวัญด้วย ขอให้แต่งขันคอกไม้และพวงมาลัยเพื่ออัญเชิญขวัญ
 ข้าพเจ้าขอเชิญขวัญทั้ง 32 ขวัญ อย่าไปอยู่ตามปลายนา ป่าไม้ อย่าไปเป็นเงาะหา
 สัตว์ในป่า ขอเชิญขวัญให้มาดี ๆ จะหวิ่นมิใส่น้ำอบน้ำหอมให้ อย่าไปมั่ววีรรอยุ่เลย
 ขวัญแก่ขวัญตาขวัญหน้าที่รัก ขอเชิญมาสองกระจก เชิญมาให้พร้อมกัน อย่าไศก
 เส่ร้าเหงาหงอย ทั้งขวัญเนื้อขวัญตัวทั้งหมดทั้ง 32 ขวัญ อย่าได้หม่นหมอง ขอเชิญ
 มาครองเมือง ขวัญดมขอเชิญคอกไม้ จำปาแขก ลำเจียก ขวัญมือ ขวัญนิ้ว ทั้ง 2
 ข้าง ขวัญเท้า ขอเชิญมาแผ่ร่างกายด้วย และจะได้อยู่เฝ้าราชสำนักพร้อมด้วยพิคา
 มารดา และซายา มาปกครองทรัพย์ ข้าหาสชายหญิง เจ้าอย่าพอใจระทอมปลายนา
 เลย ขอเชิญขวัญเจ้ามาเสวยขนมนมเนย ผลไม้ อาหาร ที่เขาเตรียมไว้ถวาย มีทั้ง
 คอกไม้หอม และนางสนมที่จะคอยรับพระองค์อยู่ คอกไม้ต่าง ๆ ก็มี จำปาแขก
 กระจ่างวา คอกพุดซ้อน กรรณิการ์ มะลิวัลย์ คอกพวงแสด คอกยี่เข่ง คอกสลิด
 คอกผักตบ คอกกหลาย ที่มีกลิ่นหอมอบอวล พะยอม บุนนาค คอกกล้วยไม้คอกซ้อน
 กันสลับกับใบ กลิ่นหอมไปไกล คอกเอื้องเงิน เอื้องคำ สามปอย ขอเชิญมาเลือกคม
 และกุสัณนิค เชิญมาปกครองราษฎร และเครื่องบรรณาการก็จะหลังไหลมาจากทั่วทุก
 เมือง อย่าเข้าไปในป่าไม้ไปเป็นเพื่อนกับ เสือ หมี ลิง ค่าง ชนี กวาง เก้ง เจ้า
 อย่าเดินไปนอกเขต อย่าไปตีมหาสมุทร ขวัญทั้ง 32 ขวัญ อย่าอยู่ในป่าทึบกับสัตว์ใน
 ป่าเลย ขอเชิญมาเร็วพลันตามที่ข้าพเจ้าร้องเชิญ เสร็จแล้วบุโรหิตก็หยิบผ้าสีขาวมา
 ผูกพระหัตถ์ของพระสังข์กับนางรจนา ให้เป็นที่ชื่นชมยินดี แล้วมอบ หัวหมู บายศรี
 พร้อมทั้งอวยพรอย่าให้มีความโศกเศร้า เจริญด้วยอายุ วรรณะ เมื่ออาจารย์ผู้เฒ่า
 (บุโรหิต) เรียกขวัญเสร็จแล้ว เสนาอำมาตย์ พระบิตามารดาก็พากันมาอวยพรให้

บรรดาเสนา ประชาชนก็เข้าเฝ้า ไชโยให้ร้องและประโคมฆ้องกลอง แตร พิณพาทย์ ตามประเพณีโบราณ แล้วมีการเลี้ยงอาหารและสรา มีทั้งเหล่าโรง เหล่าสามดาวครบทุกชนิด มีบุหรีชีกาแรตตราม้าขาว (บุหรีชีกาแรต คือ บุหรีที่ทำ ชายใส่ซอง ถ้าบุหรีทางเหนือเป็นบุหรีม่วงเอง) การกินเลี้ยงเป็นที่สนุกสนานใน บริเวณราชสำนัก แยกหัวบ้านหัวเมืองที่สวามีภักดีพากันนั่งเฝ้าบังคม เมื่อการเลี้ยง เสร็จเรียบร้อยแล้วไฟฟ้าก็เข้าเฝ้า ตั้งแต่นั้นมา พระสังข์ก็ครองเมือง พลเมือง ไม่มีความทุกข์ยาก ต่างทำมาหากินและทำบุญทำทานอย่างเป็นสุข ไม่โตกเศร้า ฝ่ายพระสังข์สั่งสอนบรรดาอำมาตย์และพลเมืองให้รู้จักกราบไหว้พระ และเมตตา ต่อฝูงสัตว์ใหญ่น้อย อย่าทรมานหรือฆ่าสัตว์ ให้ถือศีล 5 และศีล 8 อย่าละเว้น การทำทาน เมื่อพระสังข์สั่งสอนประชาชนเสร็จแล้วก็กลับเข้าวัง เรื่องหอยสังข์ ก็จบลงเพียงแค่นี้

จะเห็นได้ว่า ในคำวขอมมีการบรรยายพิธีการอย่างละเอียดลออ ถัดจากประเพณีชาวเหนือทุกขั้นตอน ทั้งนี้ เป็นไปตามจุดประสงค์ของผู้แต่งที่ ต้องการจะให้คำวขอไพเราะยิ่งขึ้น ดังที่ได้เกริ่นไว้ตอนต้นบทที่ 10 ว่า

ท้ตะจะนา จะคาสต์แล้ว สังข์ทองหนอแก้ว ทองคำสีใส
 จักซึกพอกุยอม หื้อสว่างจิตใจ ตามมะโนใน สมัยชอบสู้
 เล่าแต่ใจความ บมีกำอู ก็ฝูงคนฟังบเพราะ
 เพิ่มเติมสมัย วิสัยพิกเคราะห์ บอ้อบาทขอไยยาว ¹

แปลความว่า เรื่องสังข์ทองซึ่งมีร่างกายสีทอง นี้เกือบจะจบแล้ว จะช่วยทำให้จิตใจสดใส เพราะมีใจชอบ ถ้าเล่าแต่ใจความ ไม่มีคำพูดอื่นปน เมื่อ ฟังแล้วก็จะไม่ไพเราะ จึงได้เพิ่มเติมไปตามสมัยอย่างพินิจพิจารณาครบคอบแล้ว แต่ ไม่ให้ตอนใดยืดยาวเกินไป

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 136.

อนึ่ง สังข์ของฉมับกรุงเก่านี้มีตอนตีกลีเพียงตอนเดียว จึงไม่จำเป็นที่จะต้องนำเข้าตารางเปรียบเทียบรวม เพราะจะมองไม่เห็นข้อแตกต่างมากนัก แต่เนื่องจากผู้วิจัยได้อ้างไว้ในบทที่ 2 ว่า ไม่เห็นด้วยกับสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ที่ทรงสันนิษฐานว่า สังข์ของกรุงเก่านี้จะเป็นบหละครฉมับที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยใช้เป็นโครงในการทรงพระราชนิพนธ์บหละครนอกเรื่องสังข์ทองของพระองค์ จึงใคร่จะเปรียบเทียบให้เห็นว่า ทั้ง 2 ฉมับนี้มีความแตกต่างกันในรายละเอียดอย่างไรบ้าง โดยใช้ตารางเปรียบเทียบต่อจากตารางเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างสังข์ของรัชกาลที่ 2 สุวรรณสังฆาคค สังข์ทองกลอนสวด และนิทานเรื่องหอยสังข์ของนครศรีธรรมราช

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

	เหตุการณ์ที่ เหมือนกัน	ข้อแตกต่างในแต่ละเหตุการณ์			
		สังข์ของรัชกาลที่ 2	สุวรรณดั่งชขาดก	สังข์ของกลอนสวด	นิทานเรื่องหอยสังข์
1	มีความฝันเกิดขึ้น ก่อนที่จะกำเนิด ตัวเอง	ท้าวศรีวิมลฝันว่า ดวงอาทิตย์ และดาวตกลงตรงหน้า ทรง คว้าดวงอาทิตย์ไว้ได้ด้วย พระหัตถ์ขวา และคว้าดาวไว้ ได้ด้วยพระหัตถ์ซ้าย	นางจันทาเหวี่ยงว่า อาทิตย์ เปล่งรัศมีไปทั่วทิศ แล้ว เวียนรอบเขาพระสุเมรุ 3 รอบ จึงตกบนทรงของนาง นางสุวรรณจัมปากฝันว่าได้ คอกจำปา	นางจันทเหวี่ยงว่า พระราหู นำพระจันทร์มาให้ นางรับไว้ เชยชมแนบออก รัศมีส่องทั่ว โลก นางจันทาฝันว่าได้คอกจำปา	นางจันทเหวี่ยงว่า สัตบุรุษนำ พระจันทร์ใส่ลูกมะพร้าว มาให้ แต่ถูกยักษ์แย่งเอา ไปทิ้งน้ำ นานไปจึงได้ค้น มา นางจันทาฝันว่าได้คอก จำปา
2	การถูกขับไล	นางจันทเหวี่ยงถูกขับไลไปครั้ง เดียว พร้อมกับหอยสังข์ที่ คลอกลออกมา เพราะนาง จันทาคิดฝันบนโหรให้ทาย ว่าเป็นกาลดีบ้านกาลดีเมือง ต่อมาไปอยู่กับตายาย นาง จันทเหวี่ยงสังข์เลยพระสังข์ ถูกจับตัวมา ฆ่าเท่าไรไม่ ตาย จึงให้ดวงน้ำ นาง	นางจันทาเหวี่ยงถูกขับไป 2 ครั้ง ครั้งแรกไปอยู่กับตา ยายตอนก่อนคลอกลหอยสังข์ แล้วท้าวพรหมทัตให้รับกลับ มาหลังจากนางจันทาเหวี่ยง หอยแตก แล้วต่อมาถูกขูดจาก นางสุวรรณจัมปากอีกเลยถูก ล่อยแพไปทั้งแม่และลูก แพ แตก นางจันทาเหวี่ยงไปอยู่ที่ทำ	นางจันทเหวี่ยงถูกขับไปตั้งแต่ ยังไม่คลอกล พอคลอกแล้วนาง จันทเหวี่ยงหอยแตก นางจันทา ยให้ท้าวศรีวิมลนำตัวพระ สังข์มาฆ่า ฆ่าเท่าไรไม่ตาย จึงถูกดวงน้ำในที่สุด	นางจันทเหวี่ยงถูกขับออกไปตั้งแต่ คลอกลออกมาเป็นหอยสังข์ ไปอยู่กับตายาย แม่ตีหอย แตก เสนาออกตามข้าง ตักน้ำมันพบพระสังข์เข้า กราบทูลท้าวศรีวิมล ทำให้ นางจันทาให้จับมา ไม่ ตายเลยให้ดวงน้ำในที่สุด

	เหตุการณ์ที่ เหมือนกัน	ข้อแตกต่างในแต่ละเหตุการณ์			
		สังข์ของรัชกาลที่ 2	สุวรรณสังฆชาดก	สังข์ของกลอนสวด	นิทานเรื่องหอยสังข์
2	(ต่อ)	จันท์เทวีคงอยู่กับตายายต่อไป	ครีวให้ชนนุชชัยเศรษฐี พระ- สังข์ลอยน้ำต่อไป		
3	ผู้ช่วยให้รอดตาย	พญานาคขึ้นมาพาไปบาดาล แล้วส่งต่อไปยังเมืองนาง พันธุรัต โดยไม่พบฤาษี	พญานาคนิรมิตเรือทองอุ้มพระ สังข์ใส่เรือ ลอยไปขึ้นที่เกาะ พบฤาษี แล้วถามทางต่อไป จึงไปถึง เมืองนางยักษิณี	พญานาครีบไปสมโภชที่เมือง บาดาลแล้วส่งลงเรือ ให้ฝูง นาคลากไป ผ่านเขาหลวง ถึงเขาเงินยวงจึงกลับเรือ ไปติดที่หน้าน้ำ ไปพบฤาษีนารถ ให้สารอีก 1 ฉบับถึงยักษ์ พระอินทร์และเทวดาช่วยพา เรือไปส่งถึงเมืองนางพันธุรัต ชื่อจักรระโลม	พญานาคมารับไปให้ นางพันธุรัตเลี้ยงไว้
4	หนีนางพันธุรัต	นางพันธุรัตห้ามไปที่ครีวไฟ บ่อน้ำชายขวา และหอข้าง ที่นอน พระสังข์สงสัยแอบไปคู้ รู้ว่าแม่เป็นยักษ์ เพราะพบ	นางยักษิณีห้ามไปที่สวนทิศอุดร และปราสาทชั้นบน พระสังข์ สงสัยแอบไปคู้ทิศอุดรพบโครง กระคูกที่ปราสาทมีบ่อเงินและ	พระสังข์แอบไปพบโครงกระ คูกคน สัตว์ บ่อเงิน บ่อทอง ไม้เท้า 7 คด เกือกทอง ที่ละครั้ง รวม 4 ครั้ง	พระสังข์แอบไปจุ่มนิ้วในบ่อ ทอง แล้วแก้ตัวกับนาง พันธุรัตว่ามีคบาด นาง แก้คู้ตอนหลับ รู้แล้วแต่

	เหตุการณ์ เหมือนกัน	ข้อแตกต่างในแต่ละเหตุการณ์			
		สิ่งของรัชกาลที่ 2	สุวรรณสังฆาคก	สิ่งของกลอนสวด	นิทานเรื่องหอยสังข์
4	(ต่อ)	<p>ซากโครงกระดูกที่ครัวไฟ พบขอเงินบอทอง เอานี้จุ่มปูนีวก็เป็นเงินและทอง เอาผ้าพันไว้ นางพันธุรัตจะแก้ดู อ่างว่าเจ็บ เลยไม่แก้ จะตีสาวใช้ พระสังข์ก็ห้ามอีก</p> <p>ต่อมาพระสังข์ก็ลงไปชุบตัวในบ่อเงินบอทอง สวมรูปเงาะ ใส่เกือกแก้ว ถือไม้เท้าเหาะหนีไป</p>	<p>ทอง เกือกทอง รูปเงาะ และพระขรรค์คามแก้ว เอานี้วก็จุ่มในบ่อทอง นางยักษ์นี่แก้ดู ถมน้ำลายรดสีของจึงหายไป ต่อมาพระสังข์ลงไปชุบตัวในบ่อเงินบอทอง แล้วสวมรูปเงาะ ใส่เกือกทอง เห็นพระขรรค์เหาะหนีไป</p>	<p>แล้วก็ได้ออกาสลักเครื่องเหล่านี้ของนางเหาะหนีไป</p>	<p>ไม่ว่าอะไร ต่อมาพบเกือกแก้ว ไม้เท้าทอง และรูปเงาะ ในที่สุดสวมรูปเงาะ ใส่เกือกแก้ว ถือไม้เท้าทองเหาะหนีไป</p>
5	เหตุที่หนีพ้น	<p>พระสังข์เหาะไปพักบนยอดเขาหลวง อธิษฐานไม่ให้นางพันธุรัตขึ้นไปได้ นางจึงเขียนมนตร์ชื่อมหาจินคามนตร์ไว้ให้ที่เชิงเขา แล้วออกแตกกาย พระสังข์ให้พวกยักษ์พา</p>	<p>พระสังข์เหาะไปพักที่ศาลาคณะปากแม่น้ำกับที่นางยักษ์นี้ไปทัน นางจึงสอนทิพนมตร์ให้ แล้วออกแตกกาย พระสังข์ก็เขาศพนางด้วยตนเอง แล้วเหาะต่อไปถึงเมืองพาราณสี</p>	<p>พระสังข์เหาะไปพักบนยอดเขาหลวง อธิษฐานไม่ให้นางพันธุรัตขึ้นไปได้ นางจึงเขียนมนตร์ชื่อ "พรมจิตจินคา" ไว้ให้ที่เชิงเขา แล้วออกแตกกาย พระสังข์ให้ยักษ์ที่ตามมา</p>	<p>พระสังข์ พอนางพันธุรัตไปเกือบถึงตัว ก็ใช้ไม้เท้าชกพื้นดินอธิษฐานไม่ให้นางพันธุรัตข้ามไปได้ นางจึงเขียนมนตร์เรียกเนื้อเรียกปลาไว้ให้ที่พื้นดิน แล้วออกแตก</p>

	เหตุการณ์ที่ เหมือนกัน	ข้อแตกต่างในแต่ละเหตุการณ์			
		สังข์ของรัชกาลที่ 2	สุวรรณสังข์ชาคก	สังข์ของกลอนสวด	นิทานเรื่องทอยสังข์
5	(ต่อ)	ศพกลับไปเก็บไว้ที่เมืองยักษ์ รอให้คนกลับไปก่อนคอยเฝ้า แล้วเหาะต่อไปถึงเมืองสาม- มนต์		นิรมิตโลงทองและเบญจา เขียนลวดลายสัตว์ต่าง ๆ แล้วเผาศพ ก่อเจดีย์สวม ชาตุนางพันทรีไว้ และเหาะ ต่อไปถึงเมืองสามน	ตาย พระสังข์ทำศพแล้ว เหาะต่อไปถึงเมืองสามล
6	ได้คู่ครอง	ท้าวสามนต์มีธิดา 7 นาง ยังไม่มีคู่ครอง จึงให้ลูกท้าว พระยามาประชุมให้เลือก 6 นางเลือกได้แล้ว รจนาน ยังเลือกไม่ได้ จึงให้ชาว เมืองมาทั้งหมด รจนาก็ไม่ ยอมเลือกใครเช่นเคิม จึง ให้นำเจ้าเงาะเข้ามา รจนาน เห็นรูปทองจึงเสียดวงมา- ดัดให้เจ้าเงาะทันที	เจ้ากรุงพาราณสีมีธิดา 7 องค์ 6 องค์ที่สาวมีคู่ครอง แล้ว เหลือนางคันชาเทวียัง ไม่มี จึงป่าวร้องลูกท้าวพญา ร้อยเอ็ดหัวเมืองมาให้เลือก ไม่ชอบใคร จึงให้นำตัวเจ้า เงาะเข้ามาพร้อมกับชาว เมืองคนอื่น ๆ นางคันชา เทวีเสียดวงรัตนฐานโยน พวงมาลัยขึ้นไปโดยไม่เห็น	ท้าวสามนต์ให้ธิดาทั้ง 7 เลือก คู่ พี่สาวทั้ง 6 เลือกได้แล้ว แต่นางรจนานไม่เลือก จึง ป่าวร้องให้คนมาทั้งเมือง รจนาก็ไม่ยอมเลือกอีก เลย ไปพาเจ้าเงาะมา รจนาน เห็นรูปทองข้างใน จึงเอา มาลัยสวมข้อมือให้โดยไม่มี การรอรัตนฐานใด ๆ	กล่าวไว้สั้น ๆ ว่า รจนานเลือกเจ้าเงาะ เป็นคู่ครอง

	เหตุการณ์ที่ เหมือนกัน	ข้อแตกต่างในแต่ละเหตุการณ์			
		สังข์ของรัชกาลที่ 2	สุวรรณสังข์ชาดก	สังข์ของกลอนสวด	นิทานเรื่องหอยสังข์
6	(ต่อ)		รูปทองของเจ้าเงาะเลย แตกพวงมาลัยลอยไปสวมมือ พระสังข์ทันที		
7	วิธีกำจัดพระสังข์ และผลของการ กำจัด	ท้าวสามนต์ให้เขยทั้ง 7 ไป หาปลาและเนื้อ หกเขยต้อง ไปขอพระสังข์ซึ่งไข่มนตร์ เรียกปลาและเนื้อไว้หมด โดยยอมให้พระสังข์ตัดปลาย จุมุกและไบหูไว้คนละเล็ก น้อย	เจ้ากรุงพาราณสีให้เขยทั้ง 7 ไปหาเนื้อทราย สุนัข และ ปลา พระสังข์ไข่มนตร์เรียก ไว้หมด หกเขยต้องตัดไบหู นิ้วมือ และจุมุกให้พระสังข์	ท้าวสามนต์ให้เขยทั้ง 7 ไป หาเนื้อและปลา พระสังข์ไข้ มนตร์เรียกไว้หมด หกเขย ต้องไปขอเนื้อและปลา โดย ตัดจุมุกและไบหูแลกจึงได้ ปลาและเนื้อไป	ท้าวสามนต์ให้เขยทั้ง 7 ไป หาเนื้อ ปลา และเพชรนิล จินดา หกเขยต้องไปขอ พระสังข์ โดยเสียปลาย จุมุก ไบหู และเนื้อบริเวณ หน้าผากเป็นสิ่งแลกเปลี่ยน
8	พระอินทร์ลงมาช่วย ให้ถอดรูป	พระอินทร์ยกทัพมาล้อมเมือง สามนต์ ท้าพนันตีคิลี หกเขย ออกไปตีแพ้กกลับมา นางมณ- ฑาออกไปอ้อนวอนเจ้าเงาะ อยู่นานจึงถอดเงาะ เพราะ	พระอินทร์ยกทัพมาล้อมเมือง พาราณสี ให้เหาะขึ้นไปตอม ปัญหาธรรม 2 ข้อ แล้วตีคิลี กัน ไม่มีใครรับอาสาเลย เงาะรับอาสาตอมปัญหาและ	พระอินทร์มาล้อมเมืองสามน ทำให้ตีคิลีพนัน หกเขยตีแล้ว แพ้ ท้าวสามนต์ให้ 6 นางไป อ้อนวอนพระสังข์มาตีคิลี พระสังข์ไม่ยอมพูดด้วย ท้าว	พระอินทร์ยกทัพมาล้อม เมืองสามนต์ ท้าวสามนต์ ให้นางเกศนีนี้ออกไป อ้อนวอนให้พระสังข์มา ตีคิลี พระสังข์ก็ยอมมา

	เหตุการณ์ที่ เหมือนกัน	ข้อแตกต่างในแต่ละเหตุการณ์			
		สังข์ของรัชกาลที่ 2	สุวรรณสังข์ชาคก	สังข์ของกลอนสวด	นิทานเรื่องหอยสังข์
8	(ต่อ)	พระอินทร์ให้วิษณุกรรมนำ เครื่องทรงกำบังตัวลงมาให้	ตีกลีไ้ชัยชนะ ถูกหกเซย กล่าวหาว่าหลอกดวงต้อง แสดงใบหู นิ้ว และจมูก เป็น พยาน หกเซยยอมขอขมา แล้วเจ้ากรุงพาราณสีอภิเษก ให้พระสังข์และรจนากรอง เมือง	สามนจึงออกไปเอง พระสังข์ เกรงวารจนา (ซึ่งสลับไป เพราะไม่ยอมกินข้าว 7 วัน เนื่องจากอ้อนวอนให้พระสังข์ ถอดรูปแล้วไม่ถอด) จะตาย จึงยอมถอดรูป แล้วแต่งเครื่อง ทรงของท้าวสามนออกไปตีกลี ชนะ ท้าวสามนยกเมืองให้ ครอบครอง	ตีกลีไ้ชัยชนะเลยได้ ครองเมือง
9	พบมารคาบิคา	พระอินทร์ลงมาขู่ท้าวยศวิมล ให้ไปตามนางจันทเทวี และ รับพระสังข์มาครองเมือง ท้าวยศวิมลก็ออกไปรับนาง จันทเทวีแล้วไปยังเมือง สามนต์ นางจันทเทวีปลอม	พระสังข์ออกติดตามนาง จันทเทวีไปพบที่บ้านชนนุชชัย เศรษฐี เพราะพระสังข์จำ รสมือทำอาหารของแม่ที่ ชนนุชชัยให้ทำมาเลี้ยงได้ จึง พาไปครองเมืองพาราณสี	พระอินทร์ลงมาขู่ท้าวยศวิมล ให้ไปตามนางจันทเทวีและรับ พระสังข์มาครองเมือง พอ ท้าวยศวิมลจะออกไปก็ถูก นางจันทเทวีให้ยายเต่าสูเมหา มาทำเสน่ห์ซ้ำโดยซุกหัวฝึจุก	พระสังข์ลานางรจนาและ ท้าวสามนจะไปตามพระ มารคา แต่นางรจนาไม่ อยากให้ไป เลยแฉกรูป เงาะเสี้ย พระสังข์จึง ไปไม่ได้ วิญญาณนาง

	เหตุการณ์ที่ เหมือนกัน	ข้อแตกต่างในแต่ละเหตุการณ์			
		สังข์ของรัชกาลที่ 2	สุวรรณสังข์ชาคก	สังข์ของกลอนสวด	นิทานเรื่องหอยสังข์
9	(ต่อ)	เป็นวิเสทสลักขึ้นปักเป็นเรื่องราวของนางกับพระสังข์ จึงได้พบกัน แล้วไปรับท้าวยศวิมลซึ่งอยู่ที่ประตูเมืองเข้ามาพักอยู่ในเมืองพักหนึ่ง จึงเดินทางกลับบ้านเมืองของท้าวยศวิมล	คล้ายกัน ต่อมากล่าวถึงชาวเมืองพรหมบุรีอพยพไปอยู่เมืองพาราณสี เพราะรู้ว่าพระสังข์ครองอยู่ อำมาตย์ทูลพระเจ้าพรหมทัตให้แต่งทูตไปเชิญพระสังข์ และนางจันทาเทวีกลับมาพรหมบุรี พอรับมาแล้วนางจันทาเทวีได้พิสูจน์ความบริสุทธิ์ด้วยการลุยไฟ ด้วยความเชื่อสัจย์ของนางจึงมีบัวทองผูกขึ้นมารองรับไว้ได้ นางสุวรรณจัมปากขอพิสูจน์บ้าง ถูกไฟไหม้ตายไปเกิดในนรก	รูปเทียนส่งกลิ่นไปถึงท้าวยศวิมล ทำให้รีบลงไปหานางเลยจับได้ว่าคนถูกทำเสน่ห์ให้ชั้นที่เขียนดีจนยอมรับสารภาพ แล้วนางจันทาเทวีคือลูกสาวนางจันทาทูลขอโทษท้าวยศวิมลว่าอย่าเพิ่งให้มานางจันทาเลย ให้สั่งไว้ รอพระสังข์กลับมาก่อน ท้าวยศวิมลก็ยอม แล้วชวนจันทาเทวีไปรับนางจันทาเทวีด้วยกัน อ่อนวอนอยู่นาน นางจึงยอมกลับนางทูลขอโทษนางจันทาให้ด้วย ต่อจากนี้ท้าวยศวิมลก็เดินทัพไปรับพระสังข์	พันทศจึงไปเข้าฝันชู้ให้ท้าวยศวิมลไปรับนางจันทา และพระสังข์กลับมา มิเช่นนั้นจะตีด้วยกระบอง ท้าวยศวิมลจึงจับนางจันทาไปขังไว้ แล้วไปรับนางจันทาที่กลับเมือง ต่อมาก็ไปรับพระสังข์ โดยนางจันทาปลอมเป็นวิเสทสลักขึ้นปักเป็นเรื่องราวของนางกับพระสังข์ เลยได้พบกับพระสังข์ ทั้งท้าวยศวิมลนางจันทา พระสังข์ และรจนาพากันกลับบ้านเมืองมาพิจารณาโทษนางจันทาโดยชุกหลุมฝังให้วัวไถจน

เหตุการณ์ที่ เหมือนกัน	ข้อแตกต่างในแต่ละเหตุการณ์			
	สังข์ของรัชกาลที่ 2	สุวรรณสังข์ชาดก	สังข์ทองกลอนสวด	นิทานเรื่องหอยสังข์
9 (ต่อ)		กล่าวถึงปลากระแสนาคีหนีไปอยู่ท้าวปัญจาลว่าพระสังข์จะยกกองทัพไปรบ พระองค์จึงสั่งทัพมารบเมืองพรมบุรี พระสังข์ไปขอความช่วยเหลือจากนางยักษ์เทวี ซึ่งตายไปเกิดเป็นเทวธิดา เลยได้พระขรรค์วิเศษมาแกว่งให้ทัพปัญจาลยอมแพ้ ปลากระแสนาคีถูกขรรค์สุบ ปัญจาลก็เป็นไมตรีกับพรมบุรีต่อไป	ที่เมืองสามน โดยปลอมเป็นชาวเมืองลอบเข้าไปกับนางจันทเทวี นางไปสมัครเป็นวิเสท แล้วสลักขึ้นพักเป็นเรื่องราวของนางกับพระสังข์เลยได้พบกันที่สุดในที่สุด	ตาย พระสังข์ได้นางมณฑาธิดานางจันทาเป็นชายาคู่ด้วย ได้แทนคุณตายแล้วกลับไปครองเมืองที่สร้างขึ้นใหม่ จนกระทั่งรจนามีโอรสชื่อสังข์นารถ นางมณฑามีโอรสชื่อจันทรมณฑล พระสังข์ก็ยังครองเมืองด้วยความสุขตลอดมา

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อแตกต่างระหว่างสังข์ทองบทละคอนกรุงเก่ากับบทละครสังข์ทองรัชกาลที่ 2

	สังข์ทองกรุงเก่า		สังข์ทองรัชกาลที่ 2
1	นางสมณฑาออกไปอ่อนวอนพระสังข์ให้มาตีคดี พระสังข์ตรัสตอบว่าอย่างสภาพไม่ได้ทำกริยาล้อเลียนแม่ยายแต่อย่างใด และนางสมณฑาไม่ตกใจที่เจ้าเงาะพูดได้	1	นางมณฑาออกไปอ่อนวอนพระสังข์ พระสังข์ทำกริยาล้อเลียนต่าง ๆ นานา เช่น ไหว้ท่าแมกขวาน คำหมากถวายเป็นลา นางมณฑาดีใจชมเปาะที่เห็นว่าเจ้าเงาะพูดได้
2	เจ้าเงาะไม่ยอมถอดเงาะง่าย ๆ เพราะกลัวจะไม่ได้พบพระมารดา	2	เจ้าเงาะไม่ยอมถอดเงาะง่าย ๆ เพราะต้องการแก้แค้นพอลากับแม่ยาย
3	เจ้าเงาะรู้ว่าจะไปตีคดีกับพระอินทร์ เพราะบอกว่าไม่เกรงพระอินทร์เลย	3	เจ้าเงาะไม่รู้ว่าจะไปตีคดีกับใคร
4	ท้าวสามนต์จัดเครื่องทรงดี ๆ ไปให้เจ้าเงาะ ทั้ง ๆ ที่เสียค่าย	4	ท้าวสามนต์จัดของเล่น ๆ ไปให้เจ้าเงาะในครั้งแรก
5	เจ้าเงาะไม่ชอบเครื่องทรงครั้งที่ 2 อีก บอกว่าจะเอาเครื่องทรงบนฟ้า	5	เจ้าเงาะไม่ชอบเครื่องทรงครั้งที่ 2 เพราะบอกว่าเล่นเหมือนเดิม

(ต่อ)

สังข์ทองกรุงเก่า

สังข์ทองรัชกาลที่ 2

6 พระอินทร์ให้วิษณุกรรมนำเครื่องทรงมาให้ต่อหน้านางสมณฑา โดยไม่ได้กำบังกาย ใคร ๆ ก็เห็น แล้วถอดรูปเงาะออกต่อหน้านางสมณฑา นางสมณฑาก็เรียกท้าวสามนต์เข้ามาดู ท้าวสามนต์เข้ามาแต่โดยดี แล้วชมความงามของพระสังข์พอสมควร

7 ท้าวสามนต์ไม่ได้ตรัสถามถึงเหล่ากอพระสังข์เลย บอกว่า พระอินทร์มาล้อมเมืองขอให้ออกเงาะ

8 พอพระสังข์แต่งตัวเสร็จทูลขอม้าสี่ขาวคั่งสำดี เสนานำมาให้ไม่ชอบใจ ทูลว่าเคยเห็นม้ากาะชาติที่ริมรั้วท่าทางดีขอให้จับให้ได้ เสนาก็จับได้ในทันที ไม่ต้องให้เทวคาบันดาลให้จับได้ พระสังข์ก็ชวนรจนาเข้าเมืองทันที

6 พระอินทร์ให้วิษณุกรรมกำบังตนนำเครื่องทรงลงมาให้พระสังข์ พระสังข์แต่งองค์ทรงเครื่องข้างในเสร็จแล้วจึงออกมา ทำให้นางมณฑาจำไม่ได้ จะไหว้กราบแต่รจนายกมือไว้ และบอกให้ทราบว่าเป็นพระสังข์ถอดรูป นางมณฑาจึงเรียกท้าวสามนต์เข้ามาดู ท้าวสามนต์ก็ยืนอยู่นานจึงยอมเข้ามา แล้วชมโฉมอยู่นาน พร้อมกับอวดตัวไปด้วย

7 ท้าวสามนต์ตรัสถามถึงเหล่ากอพระสังข์ และสาเหตุที่ปลอมแปลงมา รู้แล้วก็รับรองว่าจะยกเมืองให้ครอบครองถ้าดีคดีชนะ

8 ที่แรกพระสังข์ทูลขอม้าที่สูงใหญ่เคล้าคลองทำนองคลีเท่านั้น แต่พอเสนาญกม้าดี ๆ มาให้ลองขี่ พระสังข์ไม่ถูกใจจึงทูลว่าเคยเห็นม้าสีกะเลี้ยวมากินถั่วที่ริมรั้วไรขอให้ไปจับมาเพราะลักษณะดี เสนาจับที่แรกถูกม้าได้เตะ คี๊ด จับไม่ได้ เทวคาช่วยบันดาลให้จับได้ ท้าวสามนต์พระสังข์ นางมณฑา และนางรจนา จึงพากันเข้าเมือง

(ต่อ)

สังข์ทองกรุงเก่า		สังข์ทองรัชกาลที่ 2
9 ไม่มีตอนทกนางทะเลาะกับรจนา พอเข้าไปถึงในวังให้ รจนาลงจากหลังม้า แล้วก็ตีคลีกับพระอินทร์ในวันนั้นเลย	9	ท้าวสามนต์เข้าวัง ทกเขยและทกธิดาพากันขึ้นเผ้ายังวังใน ทำให้ทกนางทะเลาะกับรจนา เรื่องไอบุและปลายจุมกของ ทกเขยที่แหงววินไป ทำให้ท้าวสามนต์สอบถามเอาความ จริง รู้ว่าทกเขยไปขอพระสังข์ จึงค่าทกเขย แล้วชวนนาง มณฑา พระสังข์ และรจนา เข้าพักผ่อน 1 คืนก่อน รุ่งขึ้น จึงออกไปตีคลี
10 พระสังข์ขี่ม้ามาถึงโรงพิธีที่พระอินทร์อยู่ ให้รจนาลงจากหลังม้า แล้ว ก็ชักม้าตรงไปหาพระอินทร์เลยทีเดียว ต่างทะเลาะงงใน โถมซึ่งกันและกัน พระอินทร์ถือลูกคลีของเขาไว้ไม่โยน ฝ่าย พระสังข์ต้องระดึกถึงพระยานาคขอให้นำลูกคลีทองมาให้ พระยานาคก็ร่อนรจนาจนต้องนำลูกคลีทองแทรกแผ่นดินขึ้นมา ให้พระสังข์	10	มีการบรรยายให้เห็นสภาพชาวเมือง ท้าวสามนต์ และทกเขย ทกนาง ตลอดจนพวกสนมกำนัล ออกไปดูการตีคลีกันอย่าง เอิกเกริก แต่ลูกคลีนั้นเป็นลูกคลีธรรมดา ไม่ใช่คลีทอง
11 บรรยายการตีคลีอย่างละเอียดชัดเจนว่า พระอินทร์ที่มาให้ พระสังข์ก่อน พระสังข์ก็รับลูกคลีไว้ได้ แล้วโยนคลีให้พระ อินทร์บ้าง ต่อมาพระอินทร์โยนให้ทั้ง 2 ลูก พระสังข์ก็รับได้	11	บรรยายการตีคลีแต่เพียงว่า ผลัดกันเคาะคลีที่ต่อกันไปมา อย่างคล่องแคล่ว หลอกหลอนกันไปมาเท่านั้น ไม่ได้บอกว่ามี การโต้ตอบกันทีละ 2 ลูกบ้างหรือเปล่า แต่มีการบรรยาย

(ต่อ)

	สังข์ทองกรุงเก่า		สังข์ทองรัชกาลที่ 2
	หมค และสังข์กลับ 2 ลูกเช่นกัน ตอนหลังพระอินทร์แก้งทำแพ และบอกให้ท้าวสามนตยกเมืองให้ โมอชิบายทาทางของคนคุณ เลย		ทาทางของคนค้อยู่ข้างนอกอย่างขบขันยิ่ง โดยเฉพาะตัว ท้าวสามนต
12	ทันทีที่ตีคลีเสร็จ ท้าวสามนตก็รวบรัดทำพิธีทำขวัญพระสังข์กับ นางรจนาและอภิเษกให้ครองเมืองในวันนั้น	12	ท้าวสามนตจัดการเลี้ยงคูประสังข์เป็นอย่างดี แล้วสั่งให้ เตรียมพิธีอภิเษกพระสังข์กับนางรจนาให้ครองเมืองสามนต ในวันรุ่งขึ้น กำหนดให้มีมหรสพมากมาย
13	พระอินทร์ลงมาชู้ท้าวศวิมลให้ไปรับพระสังข์และนางจันทเทวี มาโดยเร็ว ท้าวศวิมลขอผิด 7 วัน แล้วให้เสนาออกไปเที่ยว ค้นหา นางเสนาไปพบแล้วเชิญนางกลับ นางไม่ยอมกลับ เสนา กลับมาทูลท้าวศวิมล ท้าวศวิมลจึงเตรียมจะออกไปรับเอง แต่ถูกนางจันทาทักท้วง ท้าวศวิมลจึงไล่ที่กลับไป ทำให้นาง เรียกยายเขาสุมเมทามาทำเส้นห่ออีก ท้าวศวิมลจับได้ ชักเอา ความจริงแล้วจึงสั่งให้สาตั้งโหร ขยายเขาสุมเมทา และนาง จันทา	13	พระอินทร์ลงมาชู้ให้ท้าวศวิมลไปรับนางจันทเทวีและ พระสังข์มาภายใน 7 วัน ท้าวศวิมลเตรียมออกไปรับ นางจันทเทวีด้วยตนเอง ถูกนางจันทาทักท้วง เลยไล่ที่นางจนนาง หนีกลับตำหนัก พระองค์ก็ออกเดินทัพ

(ต่อ)

	สังข์ทองกรุงเก่า		สังข์ทองรัชกาลที่ 2
14	ก่อนนางจันทน์เทวีจะได้พบกับท้าวศรีวิมล ได้ฝันว่าวายอยู่ในมหาสมุทรเกือบจะจมอยู่แล้ว พระอาทิตย์ก็จักรถมารับพาข้ามทะเลไปจนพ้น	14	ไม่มีการฝันในตอนนี้
15	ท้าวศรีวิมลไปพักที่พลับพลา ให้สาวใช้ไปตามนางจันทน์เทวีออกมาหาที่พลับพลา บ่ลอบโยนนางแล้วนางก็ยอมไปด้วยแต่โดยดี	15	ท้าวศรีวิมลไปพักอยู่ที่พลับพลา ให้เสนาออกตามดูนางอยู่บ้านใด พอเสนาถามบอก ท้าวศรีวิมลก็เข้าไปในบ้านเลย ง้องอนอยู่นานจึงยอมไปตามพระสังข์ด้วยกัน
16	จบลงแก่พระสังข์ออกเลียบเมือง ยังไม่ได้พบท้าวศรีวิมล และนางจันทน์เทวี	16	มีถึงตอนที่นางจันทน์เทวีเข้าไปเป็นวิเสทอยู่ในครัว แล้วสลักขึ้นพักเป็นเรื่องราวของพระสังข์กับนาง พระสังข์จึงรู้เรื่องแล้วพากันไปพบท้าวศรีวิมลที่ประตูเมือง และภายหลังที่พักอยู่ในเมืองสามนต์พอควรแล้วก็เดินทางกลับเมืองของท้าวศรีวิมล

2.2.3 คำขึ้นชื่อตัวละครและชื่อเมือง ในเรื่องสังข์ทองฉบับต่าง ๆ มีตัวละครที่สำคัญ ๆ ควรจะกล่าวถึงตามลำดับ ดังนี้

1. ตัวเอกฝ่ายชาย
2. ตัวเอกฝ่ายหญิง
3. พ่อของตัวเอกฝ่ายชาย
4. แม่ของตัวเอกฝ่ายชาย
5. แม่เลี้ยงของตัวเอกฝ่ายชาย
6. แม่อุปถัมภ์ของตัวเอกฝ่ายชาย
7. ผู้ช่วยให้ตัวเอกฝ่ายชายพบแม่อุปถัมภ์
8. พ่อของตัวเอกฝ่ายหญิง
9. แม่ของตัวเอกฝ่ายหญิง
10. หมอทำเสน่ห์

ต่อไปนี้จะเปรียบเทียบชื่อตัวละครในแต่ละฉบับเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง โดยทำเป็นตารางเปรียบเทียบ ดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

	สุวรรณสังขาคก	สังข์ทองรัชกาลที่ 2	สังข์ทองความเก่า	สังข์ทองกรุงเก่า	สังข์ทองคำฉันท	สังข์ทองกลอนสวด	คำขอ สุวรรณหอยสังข์	นิทาน เรื่องหอยสังข์
1	พระสุวรรณสังข์ พระโพธิสัตว์	พระสังข์ทอง เจ้าเงาะ พระสุวรรณสังข์	พระสังข์ทอง เจ้าเงาะ	พระสุวรรณสังข์ เจ้าเงาะ	เจ้าเงาะ, พระ สงข์ทอง พระสงฆ์สุวรรณ	เจ้าเงาะ, สังข์ทอง เจ้าหอยสังข์ พระสังข์ พระหอยสังข์	เจ้าเงาะ พระสังข์ พระสังข์ทอง	พระสังข์ สังข์ทอง
2	คันทาเทวี	รจนา	รจนา	รจนา	รจนา	รจนา	รจนา	รจนา
3	ท้าวพรหมทัต	ท้าวยศวิมล	ท้าวยศวิมล	ท้าวยศวิมล	ท้าวยศวิมล ท้าวชวิมนต์	ยศวิมล	ยศวิมล	ท้าวยศวิมล
4	นางจันทาเทวี	นางจันทเทวี	นางจันทเทวี	นางจันทเทวี	-	นางจันทเทวี นางจันทะเทวี	จันทะเทวี (จันทเทวี)	นางจันท
5	นางสุวรรณจัมปาศ	นางจันทา	นางจันทา	นางจันทา	-	นางจันทเทวี	-	นางจันทา
6	นางยักษเทวี	นางพันธุรัต	นางพันธุรัต	-	-	นางพันธุรัต	-	นางพันธุรัต
7	พญานาค + ฤๅษี	พญานาค	พญานาค	พระยานาค	-	พญานาค + ฤๅษี- นารอคณะ	-	พระยานาค
8	เจ้ากรุงพาราณสี	ท้าวสามนต์	ท้าวสามนต์	ท้าวสามนต์	ท้าวสามนต์	ท้าวสามนต์, ชามน	พญาสามล	ท้าวสามนต์
9	-	นางมณฑา	นางมณฑา	นางมณฑา	นางมณฑา	-	นางมณฑา	นางเกศนี
10	-	ยายเขาสุมธา	ยายเขาสุมธา	ยายเขาสุมธา	-	ยายสุเมธา	-	ยายเขาสุมธา

จะเห็นได้ว่าชื่อตัวละครของเรื่องสั้นของทุก ๆ ฉบับ ยกเว้นสุวรรณสังฆาคกมีความคล้ายคลึงกันมาก จนน่าจะเชื่อว่ามีที่มาจากที่เดียวกัน หรือสืบทอดถ่ายทอดถึงกัน . และไม่น่าจะสืบทอดมาจากสุวรรณสังฆาคก เพราะห่างไกลกันมาก แต่อาจเป็นไปได้ว่า สุวรรณสังฆาคกอาจรับมาจากนิทานพื้นบ้านเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แล้วนำมาดัดแปลงชื่อเป็นภาษาบาลีสันสกฤตเสียก่อน เพื่อให้เหมือนในนิบาตชาดก และคุณสมบัติว่าเป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าตรัสเล่าจริง ๆ ก็อาจเป็นไปได้

เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้วิจัยจึงหมกปัญหาในเรื่องตัวละครของทุก ๆ ฉบับ แต่จะเปรียบเทียบหาที่มาจากในเนื้อเรื่องเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

จากตารางเปรียบเทียบข้อแตกต่างในค่านเนื้อเรื่องของสังข์ทองฉบับต่าง ๆ ทั้ง 4 ฉบับ จะพบว่าแต่ละฉบับมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี ทำให้เราพอจะมองเห็นได้ว่า ฉบับใดเหมือนกับฉบับใดมากที่สุดได้ ดังนี้

1. สังข์ทองกลอนสวดกับสังข์ทองรัชกาลที่ 2 คนุ้มีความคล้ายคลึงกันมากที่สุด คือ

ก. ตอนที่กล่าวถึงพระสังข์หนีนางพันธุรัตไปพักอยู่ที่ภูเขาลวง แล้วธิดาฐานไมให้นางพันธุรัตขึ้นไปได้เหมือนกัน แล้วเมื่อนางเรียกให้ลงมาเรียนมนตร์ พระสังข์ก็บอกให้เขียนไว้ที่เชิงเขาเหมือนกัน ซ้ำชื่อมนตร์ที่นางพันธุรัตเขียนไว้ยังมีส่วนคล้ายกันด้วย คือ มีคำว่า จินคา อยู่ด้วย กล่าวคือ ในสังข์ทองรัชกาลที่ 2 ว่า ชื่อมนตร์ จินคา มนตร์ ในสังข์ทองกลอนสวดว่าชื่อ พรมจิตจินคา

ข. ตอนเลือกคู่ ทั้ง 2 ฉบับนี้กล่าวว่ นางรจนาเห็นรูปทองของพระสังข์จึงได้เลี้ยงพวงมาลัยให้เหมือนกัน

ค. ตอนหาเนื้อหาปลา ทั้ง 2 ฉบับกล่าวว่า ท้าวสามนต์ให้ 7 เซบหาเนื้อและปลาแข่งขันกันเท่านั้น เพื่อคึกษาเจ้าเงาะ ไม่ได้ให้หาสุกรหรือเพชรนิล-

จินตาก็เหมือนในสุวรรณสังฆชาดกและนิทานหอยสังข์ แม่จะมีการสลักกันเล็กน้อย คือ ในสังข์ทองรัชกาลที่ 2 ให้หาปลาค้นหาเนื้อ ส่วนในสังข์ทองกลอนสวดก็หาเนื้อก่อนหาปลาก็ตาม แต่สิ่งที่แลกเปลี่ยนยังคงเหมือนกัน คือ หาปลา พระสังข์ตัดปลายจมูกไว้ หาเนื้อก็ตัดไปหูไว้

ง. ตอนที่พระอินทร์ลงมาล้อมเมืองสามนคณ์นั้น ทำให้ท้าวสามนคณ์ส่งคนไปตีคดีพันเอาเมืองเหมือนกัน ไม่มีการต้องตอบปัญหาธรรมแต่อย่างใด มีข้อแตกต่างเล็กน้อยที่พระสังข์ในรัชกาลที่ 2 สวมเครื่องทรงที่พระอินทร์ประทานให้ แต่พระสังข์ในกลอนสวดสวมเครื่องทรงของท้าวสามนคณ์

จ. ตอนพบบิดามารดา พระอินทร์ลงมาช่วยให้ท้าวศวิมลออกไปรับนางจันทเทวี และพระสังข์เหมือนกัน แล้วในที่สุดพบได้ด้วยการที่นางจันทเทวีไปเป็นวิเสทสลักขึ้นพักเป็นเรื่องราวของนางกับพระสังข์เหมือนกัน (ต่างแต่เพียงว่าในกลอนสวดกล่าวถึงท้าวศวิมลจับได้วานางจันทาจ้างยายเฒ่าสุเมธามาทำเสน่ห์เท่านั้น)

2. สังข์ทองกลอนสวดกับสุวรรณสังฆชาดก คู่นี้มีความคล้ายคลึงกันมาก เป็นอันดับรองจากคู่แรก คือ

ก. ตอนที่ถูกจับได้ ทั้ง 2 ฉบับกล่าวว่า แม่ของพระสังข์ถูกจับได้ไปตั้งแต่พระสังข์ยังอยู่ในท้อง ไม่ใช่คลอดออกมาแล้วจึงถูกจับได้เหมือนฉบับอื่น ๆ

ข. ตอนที่กล่าวถึงผู้ช่วยให้รอดตายนั้น หลังจากพญานาคส่งพระสังข์ลงเรือไปแล้ว ทั้ง 2 ฉบับกล่าวว่า พระสังข์ได้ไปพบฤๅษีช่วย ส่วนฉบับอื่น ๆ ไม่มีกล่าวถึงฤๅษีเลย

ค. ตอนพระสังข์หนีนางพันธุรัตนั้น กล่าวถึงของวิเศษที่พระสังข์ลักไปจากนางพันธุรัตนั้น สิ่งหนึ่งมีเหมือนกัน คือ เกือกทอง ในเมื่อฉบับอื่น ๆ จะ

เป็น เกือกแก้วทั้งสิ้น (แต่อีกสิ่งหนึ่งผิดกัน คือ ในสุวรรณสังฆชาดกกว่า มีพระขรรค์
 ค้ำแก้ว แต่ในกลอนสวดความเป็นไม้เท้าคคไปคคมา 7 แห่ง)

3. สิ่งของกลอนสวดกับนิทานหอยสังข์ คุณีมีความคล้ายคลึงกัน 2 ประการ
 ที่ฉบับอื่นไม่มี คือ

ก. ความฝัน ทั้ง 2 ฉบับกล่าวว่า นางจินตนาฝันว่าได้คอกจำปา
 เหมือนกัน ส่วนนางจันทิ (แม่พระสังข์) ในนิทานหอยสังข์ฝันว่า มีสัตว์บุรุษนำพระจันทร์
 ใสดุ๊กพระพร้าวมารับ แต่ถูกยักษ์แย่งเอาไปทิ้งน้ำ นานไปจึงได้คืนมา ส่วนนางจันทเทวี
 (แม่พระสังข์) ในกลอนสวดฝันว่า พระราชนำพระจันทร์มาให้ นางรับไว้เชยชมแนบอกร
 รัศมีส่องทั่วโลก จะเห็นว่า มีการฝันว่าได้พระจันทร์เหมือนกัน แต่มีรายละเอียดแตก
 ต่างกันบ้างเล็กน้อยเท่านั้น

ข. ตอนที่ท้าวศุภมิตรจะไปรับนางจันทเทวีและพระสังข์มานั้น ใน
 สังข์ของกลอนสวด มีการจับนางจินตนาซึ่งไว้ เพราะจับได้ว่านางร่วมมือกับยายเฒ่า
 สุมมหาทำเสน่ห์ เช่นเดียวกับในนิทานหอยสังข์ที่ท้าวศุภมิตรจับนางจินตนาซึ่งไว้ก่อนที่
 จะออกไปรับนางจันทิ (แม่พระสังข์) แต่เหตุที่จับผิดกันเล็กน้อย คือ ในนิทานหอยสังข์
 จับเพราะวิญญูณนางพันธุรคมบอกว่านางจินตนาทำเสน่ห์แก่ลิงให้ขับไล่นางจันทิไป
 (ในตอนท้ายผลของการพิจารณาโทษนางจินตนาผิดกันมาก กล่าวคือ ในกลอนสวด
 นางจันทเทวีทูลขอโทษให้นางจินตนา นางจินตนาจึงกราบขอโทษนางจันทเทวีอย่าง
 สำนึกในบุญคุณ แต่ในนิทานหอยสังข์ พระสังข์พิจารณาโทษโดยชุกหลุมฝังนางจินตนา
 แล้วให้วัวไถจนตาย แสดงว่าในนิทานโทษร้ายกว่ามาก)

4. นิทานหอยสังข์กับสุวรรณสังฆชาดก คุณีมีความคล้ายคลึงกันแต่เพียง
 ส่วนปลีกย่อย ไม่เหมือนกันทั้งหมด เหมือนกับ 3 คู่แรกที่กล่าวมา คือ

ก. ความฝัน มีเหมือนกันเฉพาะที่แม่เลี้ยงของพระสังข์ฝัน คือ ฝันว่าได้ดอกจำปาเหมือนกัน ส่วนแม่พระสังข์นั้นฝันผิดกันมาก

ข. ในตอนที่พระสังข์ถูกพ่อตาหาวิธีกลั่นแกล้งเพื่อจะฆ่านั้น มี 3 ครั้งเหมือนกัน และหกเขยต้องไปขอจากพระสังข์ 3 ครั้งเหมือนกัน ดังนี้

ครั้งแรก ให้หาเนื้อเหมือนกัน แต่สิ่งแลกเปลี่ยนต่างกัน คือ ในสุวรรณสังขชาดก พระสังข์ตัดโคบายหกเขยไว้ แต่ในนิทานสังข์ทอง พระสังข์ตัดปลายจุมกไว้

ครั้งที่ 2 ในสุวรรณสังขชาดกให้หาสุกร แล้วพระสังข์ตัดนิ้วมือหกเขยไว้ ส่วนในนิทานหอยสังข์ให้หาปลา และตัดโคบายไว้

ครั้งที่ 3 ในสุวรรณสังขชาดกให้หาปลา แล้วพระสังข์ตัดปลายจุมกไว้ ส่วนในนิทานหอยสังข์ให้หาเพชรนิลจินดา แล้วตัดเนื้อที่หน้าผากไว้

ถ้าจะจัดลำดับเสียใหม่ก็จะเห็นได้ง่ายขึ้น คือ มีการขอ 3 อย่างเหมือนกัน 2 อย่างแรกเหมือนกัน คือ ปลาและเนื้อ อย่างที่ 3 ต่างกัน คือ ขอสุกรกับขอเพชรนิลจินดา ดังนั้น สิ่งที่แลกเปลี่ยนก็เหมือนกัน 2 อย่าง คือ จุมกและหู และต่างกัน 1 อย่าง คือ นิ้วมือ และเนื้อที่หน้าผาก

ค. ตัวอิจฉา คือ แม่เลี้ยงของพระสังข์ต้องตายในที่สุดเหมือนกัน แต่ตายด้วยวิธีการต่างกัน กล่าวคือ ในนิทานหอยสังข์ นางจันทาถูกพระสังข์ดงโทษให้ชุกหลุมฝังแล้วใช้วัวไถจนตาย ส่วนในสุวรรณสังขชาดก นางสุวรรณจัมปากขอลุยไฟพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตัวเอง เลยตายในกองไฟ (การที่ตัวอิจฉาตายนี้ไปตรงกับสังข์ทองบทละคอนกรุงเก่าอีกด้วย แต่ในฉบับนี้กล่าวว่า ถูกท้าวยศวิมลสั่งประหารโดยให้เพชรฆาตใช้ฆางแทง ส่วนสาเหตุที่จะต้องถูกประหารในสังข์ทองกรุงเก่านี้ไปตรงกับสังข์ทองกลอนสวดที่ว่า ท้าวยศวิมลจับได้คานางเขาว่า นางจันทาจำงายยเข้าสุเมธามาทำเสน่ห์ ขณะที่พระองค์ถูกเสน่ห์รุ่มร้อนเลยลงไปหานางจันทา)

จากข้อเปรียบเทียบดังกล่าวนี้ ทำให้เป็นช่องทางที่ผู้วิจัยพอจะสันนิษฐานได้ว่า ต้นฉบับที่เป็นตัวกลางเชื่อมโยงนั้นน่าจะเป็นสังข์ทองกลอนสวด ทั้งนี้ เพราะสังข์ทองกลอนสวดไปมีส่วนคล้ายคลึงกับสังข์ทองทุก ๆ ฉบับ และที่คล้ายคลึงมากที่สุดและล้วนแต่เป็นประเด็นใหญ่ ๆ ค่ายก็คือ บทละครสังข์ทองพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2

จึงอาจสรุปได้ว่า สังข์ทองพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 น่าจะมีเค้าที่มาจากสังข์ทองกลอนสวด ซึ่งผู้วิจัยได้สันนิษฐานไว้ในบทที่ 2 ว่าน่าจะแต่งในสมัยอยุธยา ราวรัชกาลพระเจ้าทรงธรรม หรือพระเจ้าปราสาททอง ไม่เช่นนั้นก็สมัยพระนารายณ์ และอย่างช้าที่สุดควรจะเป็นสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ

เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้วิจัยก็ใครจะสันนิษฐานต่อไปอีกว่า บทละครต่าง ๆ ไม่ว่าจะ เป็นบทละครอนสังข์ทองกรุงเก่า หรือบทละครสังข์ทองความเก่า (ฉบับตัวเขียน เลขที่ 66, 67, 68, 83) หรือฉบับตัวเขียนเลขที่ 33, 34 และ 86 หรือแม้แตฉบับตัวเขียนเลขที่ 41 และ 82 ก็น่าจะได้อัฒมาจากสังข์ทองกลอนสวดนี้ทั้งสิ้น

ปัญหาต่อไปก็คือ สังข์ทองกลอนสวดที่ว่านี้ควรจะได้เค้ามาจากฉบับใด

เมื่อจากความสัมพันธ์จากที่เปรียบเทียบแล้วจะเห็นได้ว่า สังข์ทองกลอนสวดมีส่วนที่คล้ายคลึงกับสุวรรณสังข์ชภาคอยู่มากพอสมควร และในขณะเดียวกันก็มีส่วนคล้ายคลึงกับนิทานหอยสังข์ของนครศรีธรรมราชด้วย และส่วนที่คล้ายคลึงกันนี้มีข้อน่าสังเกตว่า นิทานสังข์ทองส่วนที่เหมือนกับสังข์ทองกลอนสวดนั้น ไปตรงกันกับที่นิทานหอยสังข์ตรงกับสุวรรณสังข์ชภาคพอดี โดยมิได้ผิดเพี้ยนกันเลย กล่าวคือ แม่เลี้ยงของพระสังข์ขึ้นตรงกันว่าได้ดอกจำปา และคำทำนายฝันก็ตรงกันว่า นางจะได้ราชธิดาที่โสภ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอตั้งข้อสันนิษฐานว่า ทั้งสังคมของกลอนสวดและสุวรรณสังฆชาดกนี้น่าจะได้เค้ามาจากนิทานพื้นบ้านเรื่องหอยสังข์ของนครศรีธรรมราช มีสังข์ของกลอนสวดได้เค้าจากสุวรรณสังฆชาดก หรือสุวรรณสังฆชาดกได้เค้าจากสังข์ของกลอนสวด

ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงต้องหาหลักฐานให้ได้ว่า เหตุใดนิทานสังข์ของของจังหวัดนครศรีธรรมราชจึงได้แพร่หลายขึ้นมาถึงกรุงศรีอยุธยา และเชียงใหม่ เหมือน ๆ กันได้

เรื่องนี้ผู้วิจัยขออ้างถึงประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัยซึ่งกล่าวไว้ว่า สมัยพ่อขุนรามคำแหงได้มีการนิมนต์พระมหาเถระจากนครศรีธรรมราชขึ้นไปสุโขทัย เพื่อให้เผยแผ่พระพุทธศาสนาถึงลี้ดงาวคีในกรุงสุโขทัยด้วย ดังที่ปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงคานที่ 2 ย่อนารองสุดท้ายว่า

เบื้องตะวันตกเมืองสุโขทัยนี้ มีอริยภูมิ พ่อขุนรามคำแหงกระทำโอยทาน
แกมมหาเถรสังฆราชปราชญ์เรียนจบปิฎกไตรหลวงกว่าปุศุในเมื่อนี้ ทุกคน
ลูกแต่เมืองนครศรีธรรมราชมา¹

ด้วยเหตุนี้จึงอาจสันนิษฐานได้ว่า พระภิกษุเหล่านี้ก็นำเอานิทานเรื่องหอยสังข์ ซึ่งเล่ากันแพร่หลายในจังหวัดนครศรีธรรมราช มาเล่าให้ชาวสุโขทัยฟังบ้างก็เป็นได้ แล้วพระภิกษุชาวเชียงใหม่อาจได้ยินได้ฟังบ้าง ก็นำไปผูกเป็นเรื่องราว โดยเลียนแบบนิบาตชาดก กลายเป็นสุวรรณสังฆชาดกขึ้นมาในราว พ.ศ. 2000 - 2200 (อ้างไว้ในวิทยานิพนธ์นี้ หน้า 11)

---

¹ ศิลาจารึก หลักที่ 1 คาน 2. (พระนคร : พิมพ์ศึกษากรณ, 2505),
แผ่นที่ 3.

จากประวัติศาสตร์อีกเช่นกัน นายเปลื้อง ณ นคร ได้อ้างไว้ในหนังสือ
ประวัติวรรณคดีไทยสำหรับนักศึกษาวา "พ.ศ. 1920 สุโขทัยเสียแก่อยุธยา" ¹

ดังนั้น นิทานเรื่องหอขังซึ่งพระภิกษุชวามครศรีธรรมราชเล่าไว้แพร่
หลายในสุโขทัยนั้น ก็อาจจะแพร่หลายไปยังกรุงศรีอยุธยาได้โดยพวกชาวสุโขทัยที่
ถูกกวาดต้อนไปยังกรุงศรีอยุธยานั้น นำมาเล่าให้ชาวกรุงศรีอยุธยาฟังจนเป็นที่แพร่
หลายทั่วไป และเป็นที่ติดใจของกวีบางท่านถึงกับนำไปแต่งเป็นกาพย์ (กลอนสวด)
ในราว พ.ศ. 2163 - 2171 คือ สมัยพระเจ้าทรงธรรม ² หรือราว พ.ศ.
2173 - 2198 คือ สมัยพระเจ้าปราสาททอง ³ สวดให้คนฟังขณะที่บำเพ็ญกุศล
อยู่ที่วัดก็อาจเป็นได้ ทำให้เรื่องสังข์ทองนี้แพร่หลายออกไปกว้างขวางยิ่งขึ้น จนกระ-
ทั่งมีผู้นำเอาไปแสดงละคร แรก ๆ คงจะแต่งบทร้องกันขึ้นเองก่อน โดยอาศัยโครง
เรื่องจากสังข์ทองกลอนสวด แล้วเมื่อแสดงบ่อย ๆ เขาก็คงจะมีการจดบทกลอนที่
ร้องเอาไว้เพื่อใช้เป็นบทในการแสดงครั้งต่อ ๆ ไป จึงทำให้เกิดบทละครขึ้นมากมาย
ในสมัยต่อมา ซึ่งคงจะเป็นราวสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (พ.ศ. 2275 - 2301) ⁴

¹ เปลื้อง ณ นคร, ประวัติวรรณคดีไทยสำหรับนักศึกษา. (พระนคร :
สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, พ.ศ. 2517), หน้า 41 ; อ้างถึง ประชุมศิลาจารึก
สยาม ภาคที่ 1 และประวัติศาสตร์สากลเล่ม 6 ของหลวงวิจิตรวาทการ.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 78.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 78.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 164.

ซึ่งการละครเฟื่องฟูที่สุด มีหลักฐานปรากฏอยู่จนปัจจุบัน เช่น บทละครเรื่องกาหลง (อิเหนาใหญ่) และอิเหนา (อิเหนาเล็ก) ซึ่งเป็นบทพระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าหญิงกษัตริย์ และเจ้าฟ้าหญิงมกุฎพระราชธิดาในพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ต่อมาเมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า บทละครเหล่านี้ก็กระจัดกระจายหายไปเกือบหมด ในรัชกาลที่ 1 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้โปรดให้นักปราชญ์ราชบัณฑิต รวบรวมบทละครทั้ง 2 เรื่องนี้ขึ้นใหม่ มีการแต่งเติมส่วนที่ขาดหายไปด้วย พอถึงในสมัยรัชกาลที่ 2 ทรงเห็นว่าอิเหนาพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 ไม่เหมาะสมที่จะใช้แสดงละครใน จึงได้นำมาดัดแปลงแต่งเป็นบทละครในขึ้นใหม่ โดยอาศัยบทพระราชนิพนธ์อิเหนาในรัชกาลที่ 1 เป็นแบบ

อาศัยเหตุผลเดียวกันนี้ ผู้วิจัยจึงเชื่อว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย คงจะทรงพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องสังข์ทองขึ้นจากบทละครนอกสมัยกรุงศรีอยุธยาที่ยังคงเหลืออยู่เป็นแน่ ส่วนจะเป็นฉบับใดนั้นผู้วิจัยสันนิษฐานไว้แล้วว่า ควรจะเป็นสังข์ทองความเก่าฉบับตัวเขียนชุดเลขที่ 66, 67, 68 และ 83 (ดูภาคผนวก ก.)

จากหลักฐานที่ผู้วิจัยได้นำมากล่าวอ้างทั้งหมดนี้ พอจะสรุปข้อสันนิษฐานที่ตั้งไว้ว่า สังข์ทองกลอนสวดและสุวรรณสังข์ชาดกนี้ น่าจะได้เค้ามาจากนิทานพื้นบ้านเรื่องหอยสังข์ของนครศรีธรรมราชนั้นควรจะถูกดัดอย่างไม่มีข้อสงสัย

ดังนั้น ที่นักวิเคราะห์วิจารณ์วรรณคดีมักกล่าวอ้างว่า บทละครนอกเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 ได้เค้ามาจาก สุวรรณสังข์ชาดกในปัญญาสาตกจึงไม่ถูกต้องนัก ที่จริงแล้ว ทั้งสุวรรณสังข์ชาดกและบทละครนอก ไม่ว่าจะ เป็นฉบับความเก่า ความกรุงเก่า หรือบทพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 ควรจะได้เค้ามาจากนิทานพื้นบ้านแหล่งเดียวกัน คือ นิทานหอยสังข์จังหวัดนครศรีธรรมราช

ปัญหาต่อไปที่จะต้องทำก็คือ พิจารณาหลักฐานให้ได้ว่า นิทานเรื่องหอยสังข์ จังหวัดนครศรีธรรมราชนี้ ควรจะเป็นนิทานของไทยเราแท้ ๆ ของจังหวัดนครศรีธรรมราช หรือได้รับอิทธิพลมาจากนิทานต่างชาติเรื่องใดของชาติใดบ้าง

จากการพิจารณาขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยในสังข์ทองฉบับต่าง ๆ ในบทที่ 4 พบว่ามีธรรมเนียมประเพณีที่มีชื่อของไทยอยู่ 2 อย่าง คือ การเลือกคู่ และการตัดจุก ไบหู อันเป็นธรรมเนียมที่ใช้ในการดำเนินเรื่องอันสำคัญมากซึ่งตัดทิ้งไม่ได้ ดังนั้น จึงยังคงต้องมียุอยู่ในเรื่องสังข์ทองทุกสำนวนของไทย ธรรมเนียมที่แตกต่างนี้เองเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ผู้วิจัยเชื่อว่า นิทานเรื่องนี้ น่าจะไม่ใช่นิทานพื้นบ้านของไทยเราแท้ ๆ เพราะไทยเราไม่มีการเลือกคู่แบบที่ให้หญิงเลือกชาย เหมือนกับที่ ท้าวสามนต์จัดให้ธิดาทิ้ง 7 เลือกบรรดาชายที่มาประชุมกันในเรื่องสังข์ทองเลย ไม่ว่าจะเป็นประเพณีไทยสมัยไหนก็ตาม และการลงโทษตัดจุก ไบหูนี้ก็ไม่เคยปรากฏอยู่ในกฎหมายฉบับใดของไทยเราค้วย ไม่ว่าในสมัยใดเช่นกัน

ดังนั้น จึงพอจะเชื่อแน่ว่า เรื่องสังข์ทองนี้มีที่นิทานพื้นบ้านของไทยเรา และเมื่อไม่ได้เป็นนิทานพื้นบ้านของไทยเราแล้ว ก็ย่อมจะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง ๆ ในบ้านเมืองไทยเราไม่ได้แน่ ๆ

เกิดปัญหาต่อไปอีกว่า เรื่องสังข์ทองของไทยควรจะมาจากนิทานพื้นบ้านของชาติใด จากนิทานพื้นบ้านของต่างชาติที่นำมาวิเคราะห์ในตอนต้นบทที่ 5 นี้ จะเห็นได้ว่า มีส่วนใกล้เคียงกับเรื่องสังข์ทองของไทยเราทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น จะนำค่านเนื้อเรื่องมาพิจารณาเป็นประเด็นแรกมิได้ ต้องหาหลักฐานอื่นที่เหมาะสมและเห็นได้ชัดก่อนแล้วจึงนำเนื้อเรื่องมาประกอบภายหลัง

ในที่นี้ผู้วิจัยขอแนะนำประเพณีที่แตกต่างกับของไทยมาพิจารณาก่อน โดยค้นหาหลักฐานให้ได้ว่า ประเพณีนี้มีปรากฏในประเทศใดบ้าง ก็พอจะมีหลักฐานที่ปรากฏอยู่บ้าง คือ ประเพณีการตัดปลายลิ้น จมูก และไบหู ของเชลย เพื่อนำไปเช่นสังข์เว

ผีภูเขาเป็นการฉลองชัยของพวกนาค ซึ่งเป็นชาวป่าชาวเขาพวกหนึ่งในแคว้นอัสดัม และตอนตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศพม่า ดังที่เสฐียรโกเศศได้เขียนไว้ในเรื่อง ผีसाงเทวดาว่า

. . . ถ้าได้สัตว์อะไรมาก็แลฆ่าและส่วนหนึ่งสังเวย (เจ้าป่า) แล้วจึงจะนำสัตว์ที่ลามาไต่ เนื้อสัตว์ที่เขาสังเวยนั้นมักใช้เนื้อสัตว์ตอนที่ถือว่าสำคัญ เช่น เนื้อสัตว์ เนื้อข้าวหัวใจ และใบหู เป็นต้น เนื้อใบหูนั้นถือว่าสำคัญนัก ถ้าขาดไปไม่มีในเครื่องสังเวย ก็ถือว่าถ้ามีเหตุเภทภัยขึ้นเป็นแถบๆไม่ตก หกเชยของเสียใบหูแก่เจ้าป่า คือ พระสังข์ก็เป็นเรื่องเขาคติที่ว่ามี พวกนาคซึ่งเป็นชาวป่าชาวเขาพวกหนึ่งในแคว้นอัสดัม และตอนตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศพม่า เมื่อจับศัตรูเป็นเชลยมาได้ ก็ตัดปลายลิ้น ปลายจมูก และใบหู เขาสังเวยผีภูเขาของเขาเป็นการฉลองชัย¹

ด. เสฐียรสุด ใต้อ่างถึงการลงโทษของจีนในสมัยราชวงศ์จิ๋วว่า มีการตัดใบหูด้วย ดังนี้ "...สมัยราชวงศ์จิ๋วเพิ่มโทษตัดใบหู โกงฉม ใส่ชื่อเท็จ ชื่อมือ เดาทั้งเป็น ประจานศพประหารชีวิตโดยการสับเป็นท่อน..."² และอ้างถึงการลงโทษในสมัยพระเจ้าปดุงแห่งราชวงศ์ชานว่า มีการเปลี่ยนจากโทษการตัดจมูกมาเป็นโบย 300 นั้นย่อมแสดงว่าก่อนสมัยพระเจ้าปดุงที่มีการลงโทษด้วยวิธีตัดจมูกด้วย ดังข้อความที่ว่า

¹ เสฐียรโกเศศ, ผีสางเทวดา. (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2495) (พิมพ์แจกในงานฌาปนกิจศพ นางเฮียะ เสฐียรโกเศศ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม 1 พฤษภาคม 2495), หน้า 10 - 11.

² ด. เสฐียรสุด, ประวัติวัฒนธรรมจีน. (พระนคร : บริษัทนานมี, 2510), หน้า 46.

มาสมัยพระเจ้าปดุงแห่งราชวงศ์ฮั่น การฆ่าแบบนี้ถูกยกเลิกไปและการลงโทษอย่างทารุณเช่นลักหนัา เปลี่ยนเป็นทำความสะอาดกำแพงเมือง 4 ปี ตัดจุมกเปลี่ยนเป็นโบย 300 ตัดขาเปลี่ยนเป็นโบย 500 แต่ยังคงมีผู้ตกโบยจนตาย จึงลดเหลือ 300 และ 200 ที่ลดลงเหลือ 100 โทษโบยนี้ได้ใช้กันมาตลอดเวลา กระทั่งมีการเปลี่ยนการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย ..."¹

สำหรับประเพณีการแต่งงานที่ว่าหญิงเลือกชายนั้น เป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติของพวกอินเดีย ลังกา (ที่ว่า ผู้หญิงต้องไปขอผู้ชายโดยนำสินสอดไปให้ฝ่ายชาย) ตั้งแต่โบราณจนกระทั่งปัจจุบันนี้ ยังมีหลักฐานอ้างอิงไว้ใน Encyclopaedia of Religion and Ethic ว่า การแต่งงานของชาวฮินดูนั้น ตั้งแต่สมัยพระเวทมาแล้ว พ่อแม่หรือพี่ชายของฝ่ายหญิง ต้องนำสินสอดไปให้ฝ่ายชาย ดังข้อความที่ว่า

In the vedic period the normal form of marriage appears to have one in which much was left to the choice of the two persons concerned.... Of the practice of giving a bride - price there is clear evidence of the practice of a father and in his absence a brother giving a dowry to enable a daughter or sister to obtain a husband....²

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 111.

²

Encyclopaedia of Religion and Ethic "Marriage" (Hindu). (Edinburge. New York : Charles scribner's son. 1915), p. 450.

นอกจากนี้แล้ว วรรณคดีไทยเรื่องอื่น ๆ ที่ทราบแน่ชัดว่ามาจากอินเดีย ก็แสดงให้เห็นถึงประเพณีการเลือกคู่ที่หญิงจะเป็นผู้เลือกฝ่ายชาย เช่น นางพมายนที ในเรื่องพระนล ก็เป็นผู้เลือกพระนลเป็นคู่ครอง นางสาวตรี ในเรื่องสาวตรี ก็เลือกสหายวานเป็นคู่ครอง เป็นต้น

ควยหลักฐานที่ยกมาอ้าง 2 - 3 ประการนี้ ทำให้ผู้วิจัยพอจะสันนิษฐานได้ว่า เรื่องสังข์ทองของไทยควรจะมาจากนิทานพื้นบ้านของจีนหรืออินเดีย

เมื่อกลับไปพิจารณานิทานพื้นบ้านของต่างชาติ ซึ่งได้วิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นในต้นบทที่ 5 นี้แล้ว ปรากฏว่า ไม่มีนิทานพื้นบ้านของจีนรวมอยู่ด้วย จึงเหลือที่ควรพิจารณาเพียงนิทานของอินเดียเท่านั้น

เมื่อกลับไปพิจารณาเนื้อเรื่องนิทานพื้นบ้านของอินเดีย ก็พบว่า มีเรื่องของ แคว้นอัสดัมและเบงกอลอยู่หลายเรื่อง ที่คล้ายคลึงกับนิทานสังข์ทองของไทย แต่ที่คล้ายคลึงมาก ๆ ก็เห็นจะได้แก่ เรื่อง The Jackal - mad ของ Veronica Ions จากแคว้นอัสดัม เพราะในเรื่องนี้กล่าวถึงการซ่อนตัวของตัวเอกในหน้าการรูปหัวสุนัข และกล่าวถึงการเลือกคู่โดยฝ่ายหญิงคล้องมาลัยให้ มีการสั่งสอนผู้ชอบเยาะเย้ยคนที่คอยกว่าควยการศักจุมุกและหู ทั้งมีการเผาหนังสุนัขจึงจอก กล่าวถึง คาถาซึ่งใช้ในการเรียกเงิน 3 แสนรูปี ซึ่งเป็นสมบัติของพระเจ้าวิกรมมาทิตย์ซ่อนไว้ในที่ซ่อนอีกด้วย จะขาดก็แต่เพียงตอนที่หาเนื้อหาปลาเท่านั้น นับได้ว่าขาดไปเพียงบางส่วน ซึ่งส่วนที่ว่านี้ไทยเราอาจจะนำมาดัดแปลงเพิ่มเติมเข้าให้เหมาะกับสิ่งแวดล้อมของประเทศเรา ซึ่งมีอาชีพทางเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ จับสัตว์บกและน้ำ มาเป็นอาหารก็ได้

ถ้าพิจารณาต่อไปถึงเรื่องท้าววิกรมมาทิตย์ตอนเลือกคู่ ซึ่งเป็นนิทานจากแคว้นเบงกอลเข้าไปด้วยแล้ว ยิ่งเห็นชัดว่าอาจเป็นไปได้ว่าไทยเรานำมาเป็นเค้าของสังข์ทองได้ควยอีกเรื่องหนึ่ง เพราะมีการออกหาเนื้อของตัวเอกควย และในการไปหาเนื้อครั้งนั้นมีการขี่ม้า แล้วเหาะไค้ (คล้ายเจ้าเงาะสวมรูปเงาะ ใส่เกือกแก้ว

ถือไม้เท้า แล้วเหาะได้เช่นกัน) ครั้นพอไปในป่ามีการระลึกลงถึงเวตาล เวตาลก็มาหาในที่ที่ ตัวเอกคือวิกรมมาทิตยก็สั่งให้มิตปราสาท และก่อนนั้นเข้ามาอยู่บริเวณปราสาทหมดได้ (คล้ายพระสังข์ไข่มงคร่เรียกปลาและเนื้อนั้นเอง) ในตอนที่ตัวเอกจะให้เนื้อ-ที่เชยและที่เมียก็มีการเอามอระกู่มาบดหลังเป็นสิ่งที่แลกเปลี่ยน (คล้ายพระสังข์ตัดจุมก และหูกเชยนั้นเอง)

แสดงว่าเรื่องสังข์ทองของไทยน่าจะได้อัฒมาจากนิทานเรื่องห่าววิกรมมาทิตยเลือกคู่ หรือเรื่อง The Jackal - mad ไม่เรื่องใดก็เรื่องหนึ่ง

ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า เรื่อง The Jackal - mad นั้น น่าจะเป็นเรื่องที่แพร่หลายออกไปจากเรื่องวิกรมมาทิตยเลือกคู่ หรือไม่เช่นนั้นทั้งสองเรื่องนี้อาจจะไม่ใช่ต้นฉบับดั้งเดิมของเรื่องนี้ แต่มีต้นฉบับที่แท้จริงอีกฉบับหนึ่ง อาจสูญหายไปแล้ว แต่ทั้ง 2 เรื่องนี้ได้เข้ามาจากที่เดียวกันก็อาจเป็นไปได้ เพราะเนื้อหามบางตอนเหมือนกัน เช่น ตอนเจ้าหญิงเลือกคู่ ทั้ง 2 เรื่องนี้ กล่าวที่ตัวเอกไปนอนขวางทางเจ้าหญิงไว้ เจ้าหญิงต้องให้สัญญาว่าจะแต่งงานด้วยจึงยอมหลีกเลี่ยงให้เหมือนกันทุกประการ

ส่วนนิทานต่างชาติในแคว้นอัสสัมอีกเรื่องหนึ่ง คือ เรื่องของเจ้าชายรุทหสิงห์กับลิงขุนคาวี ตลอดจนนิทานอินเดียซึ่งไม่ทราบชื่อแคว้นนั้น ผู้วิจัยคิดว่าน่าจะเป็นนิทานเรื่องวิกรมมาทิตยก่อนเลือกคู่ที่แพร่หลายออกไป แล้วมีการแต่งเติมเสริมต่อและเปลี่ยนชื่อเสียงตัวเอกไปตามชื่อจริงของกษัตริย์แต่ละแคว้นของตน เพื่อให้ดูเป็นเรื่องจริงยิ่งขึ้น เช่น เจ้าชายรุทหสิงห์ ซึ่งเป็นชื่อของกษัตริย์ที่มีตัวตนจริง ๆ ของอาหม มีกล่าวไว้ในหนังสือกาเลหมานไควว่า "รังคปุรเป็นเมืองเก่าครั้งกษัตริย์อาหม

ยังครองราชอาณาจักร... เล่ากันว่า พระเจ้ารุทสิงห์เป็นผู้สร้างขึ้น เดิมเป็นตึก 7 ชั้น บนดิน 4 ชั้น ใต้ดิน 3 ชั้น" ¹ เป็นต้น

ส่วนนิทานเรื่องสังข์ขาวของชาวปาลอง อะล่องหอยขาวของไทยใหญ่ และอะล่องหอยขาวของไทยพม่าก็น่าจะได้อิทธิพลมาจากเรื่องสุวรรณสังฆาคกของไทยมากกว่า เพราะสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพได้ทรงอ้างไว้ในคำนำปัญญาสชาคกตอนหนึ่งว่า

หนังสือปัญญาสชาคกนี้ ต้นฉบับเดิมเป็นคัมภีร์ใบลานจำนวน 50 ผูกด้วยกัน เดิมนั้นจะน้อยแต่ในประเทศสยาม กับที่เมืองหลวงพระบาง และกรุงกัมพูชา ที่อื่นหาไม่มี มีเรื่องราวปรากฏว่า เคยได้ฉบับที่ไปถึงเมืองพม่าครั้งหนึ่ง พม่าเรียกว่า "เสียงใหม่บดินาส" แต่พระเจ้าแผ่นดินองค์ใดองค์หนึ่งคำรับว่า เป็นหนังสือแต่งปลอมพระพุทธวณะ สั่งให้เผาเสีย ในเมืองพม่าจึงมิได้มี หนังสือปัญญาสชาคกเหลืออยู่ ²

ที่ผู้วิจัยเชื่อเช่นนั้นเพราะว่า นิทานดังกล่าวข้างต้นทั้ง 3 เรื่อง มีส่วนคล้ายคลึงกับสุวรรณสังฆาคกในปัญญาสชาคกมาก (ดังได้ชี้ให้เห็นตอนเปรียบเทียบนิทานแต่ละเรื่องแล้วในต้นบทนี้)

ด้วยเหตุผลประการเดียวกันนี้ นิทานเรื่องท้าวเหินอัม ของลาวก็คงจะได้รับอิทธิพลไปจากสุวรรณสังฆาคกในปัญญาสชาคกของไทยอีกเช่นกัน

¹ บรรจบ พันธุเมธา, กาเลหมานไต. (พระนคร : สมาคมภาษาและหนังสือ, 2504), หน้า 20 - 21.

² กรมศิลปากร, ปัญญาสชาคกฉบับหอสมุดแห่งชาติ ภาค 1. หน้า ค.

ส่วนนิทานเรื่อง นางหนูน้อยของสวีเดนนั้น อาจจะได้รับอิทธิพลไปจาก นิทานของอินเดีย ซึ่งแพร่หลายออกไปทางตะวันตกมากมายก็เป็นได้ แล้วมีการคัด แปลงรายละเอียดให้เป็นไปตามความเหมาะสม หรือคติความนิยมและความเชื่อของ ชาวตะวันตก เช่น เรื่องเกี่ยวกับเจ้าหญิงถูกคนแคระสาบ (ทำนองสโนว์ไวท์กับคน แคระ) หรือเรื่องเจ้าหญิงทอผ้า ปั่นฝ้าย ฯลฯ เป็นต้น

เมื่อมีเหตุผลพอจะสรุปได้แล้วว่า นิทานพื้นบ้านเรื่องท้าววิกรมทิตย์ หรือนิทาน เรื่อง The Jackal-mad น่าจะเป็นต้นเค้าของนิทานพื้นบ้านของไทยแล้ว ก็คง พิจารณาว่าจะเข้ามาทางใด คือ นครศรีธรรมราช หรือที่ใดได้อย่างไร และไทย ควรจะได้อะไรมาจากเรื่องท้าววิกรมทิตย์เลือกดู จากแคว้นเบงกอล หรือ เรื่อง The Jackal - mad จากแคว้นฮัลล์มันน์ กันแน่

3. สันนิษฐานที่มาของเรื่องสังข์ทองของไทย

ธนิต อยู่โพธิ์ ได้กล่าวถึงการแพร่หลายของวัฒนธรรมอินเดียที่เข้ามาใน ไทยไว้ในหนังสือ โชนภาคันว่า

วัฒนธรรมของอินเดียจากแคว้นกาคิงคะหรือเตลิงค์และแคว้นเบงกอล ในสมัยราชวงศ์ปัลลวะและปาละ ได้แผ่ขยายเข้ามาแถบไทยเรา แล้วตั้งแต่ ราว พ.ศ. 1100 ดังที่ E.B. Havell เคยเขียนไว้ใน Indian Painting and Sculpture หน้า 19 แลวนายทิเนต จันทรเสน แปลมาว่า "จากเมืองทาสายทะเลฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออกของอินเดีย อินเดียได้ส่งบรรดาพลเมือง ศาสตราจารย์ และพวกช่างศิลป์ ข้ามไปสู่ อาเซียเนียงใต้ ลังกา สยาม และไกลออกไปจนถึงกัมพูชา ผ่านเลยไป ยังประเทศญี่ปุ่น ศิลปของอินเดียได้เขาไปสู่ประเทศญี่ปุ่นเมื่อราวคริสต์- ศตวรรษที่ 6" (คือ ราว พ.ศ. 1100)

¹ ธนิต อยู่โพธิ์, โชนบทัน. (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2496).

อีกตอนหนึ่ง ธนิต อยู่โพธิ์ สันนิษฐานไว้ว่า ประเทศไทยเราคงจะมีความสัมพันธ์ติดต่อกับแคว้นเบงกอลมาตั้งแต่สมัยโบราณกาล เคยมีคำที่เราเรียกแคว้นเบงกอลในครั้งก่อน ปรากฏอยู่ในเอกสารโบราณและพระราชพงศาวดารว่า "บังกะหลา" และ "มังคะลา" โอรสพระอุภัยมณีซึ่งเกิดจากนางละเวงวันฟ้า ที่มีชื่อ "มังคะละ" นั้น สุนทรภู่ก็น่าจะประหวัดจิตคิดอุปาทานไปจากคำที่เราเรียกแคว้นเบงกอลว่ามังคะลาหรือบังกะหลานี้ก็อาจเป็นได้ ¹

จากขอล่าวอ้างของ ธนิต อยู่โพธิ์ ดังกล่าว ทำให้เป็นเหตุผลพอจะสรุปได้ว่านิทานเรื่องท้าววิกรมทิตยเลือกคู่ ของแคว้นเบงกอลนี้ ก็คงจะเป็นเรื่องที่แพร่เข้ามาในไทยได้ในโอกาสนี้มากกว่านิทานเรื่อง The Jackal - mad ของแคว้นอัคซิม เป็นแน่

ส่วนจะเข้ามาที่ใดนั้น มีหลักฐานพอจะเชื่อได้ว่า เข้ามาที่ตะกั่วป่าเป็นแห่งแรก ทั้งนี้ เพราะตะกั่วป่าหรือที่ชาวต่างชาติมักเรียก "ตักโกละ" นั้น เป็นเมืองท่าที่มีเรือสินค้ามาติดต่อกับค้าขายด้วยเป็นประจำ ดังที่ นิคม มุลิกะคาม ใ้ข้ออ้างไว้ในหนังสือแผ่นดินไทยในอดีตว่า

... ปโตเดมิเล่าไว้ถึงเรื่องสุวรรณภูมิในบทที่เกี่ยวกับบรรดาประเทศทางตะวันออกของอินเดียรวมทั้งประเทศจีนว่า "บรรดาเรือโรมันแวะตามเมืองท่าแถบฝั่งอินเดียตะวันตกก่อน... จากนั้นเรือจะแล่นลงใต้ไปตามฝั่งทะเลจนถึงปากน้ำทวาย ผ่านไปของมะละกา แล้วเรือก็จะถึงแหลมทอง กล่าวคือแหลมมะลายู โกล ๆ กับแหลมนั้นเรือจะแวะที่สถานีการค้าที่เรียกว่า "ตักโกละ" ²

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 37.

² นิคม มุลิกะคาม, แผ่นดินไทยในอดีต, เล่ม 1 (นครหลวงฯ : แพร่พิทยา, 2515), หน้า 85 - 86.

ในหนังสือเล่มเดียวกันนี้ นิคมอ้างถึงพงศาวดารลังกาว่า พระเจ้าอโศก ได้ทรงส่งพระสงฆ์ไปสั่งสอนพระพุทธศาสนายังนานาประเทศ เป็นต้นว่า

- ... 1. ให้พระมหาเทวเถรไปยังมณฑลทอญในแคว้นไมสอร์...
 9 ให้พระโสณะเถรกับบุตรเถรไปเผยแพรพระพุทธศาสนาที่
 สุวรรณภูมิประเทศไทย¹

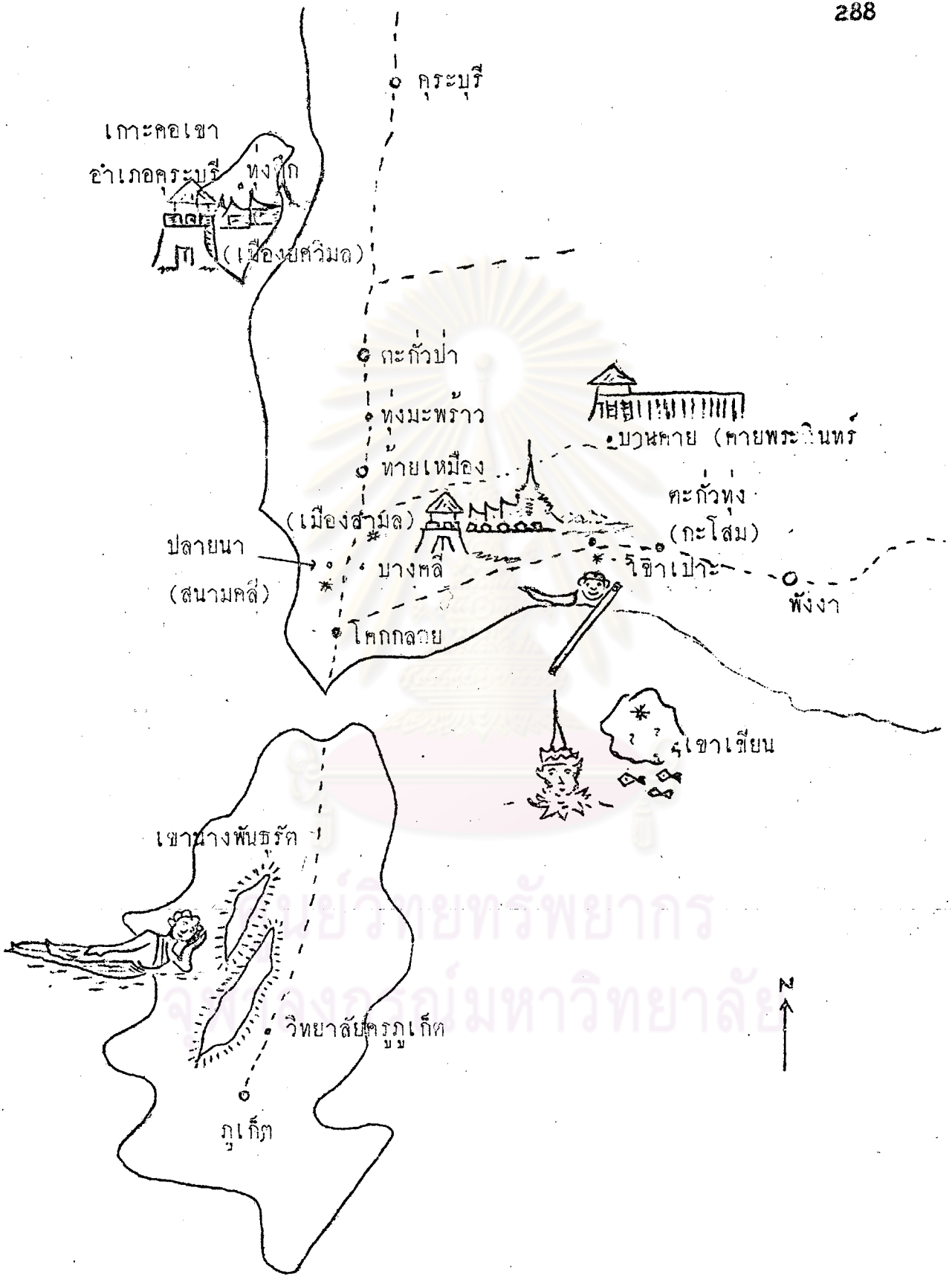
ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงปลงใจเชื่อว่าเดิมทีเรื่องตำนานนิทานสังข์ทองของไทย จากแคว้นเบงกอลคงจะได้เข้ามาแพร่หลายที่ตะกั่วป่าก่อน แล้วจึงได้แผ่ขยายออกไป จนถึงจังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้งนี้ เพราะที่ตะกั่วป่าก็มีนิทานพื้นบ้านเรื่องสังข์ทอง อยู่ด้วย ดังได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 3 นิทานเรื่องนี้คงเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายมาก ถึงกับมีผู้กำหนดสถานที่ต่าง ๆ ในเรื่องสังข์ทองไว้ได้อย่างถูกต้องตรงตามเนื้อเรื่อง ที่กล่าวอ้างไว้ในนิทานสังข์ทองทุกประการ ดังแผนที่ หน้า 288

ตามความเห็นของผู้วิจัยคิดว่า เรื่องสังข์ทองที่เล่ากันในจังหวัดพังงานี้ น่าจะมีเป็น 2 ตอน คือ

ในตอนแรก ๆ คงจะกล่าวถึงลูกคลื่นของควาย ดังสำนวนเล่าเรื่องสังข์ทอง ของ นางสุน คันไทย ซึ่งไปตรงกับสังข์ทองกรุงเก่าเข้าพอดี

ในตอนหลัง เรื่องสังข์ทองนี้เล่ากันนาน ๆ เข้าก็มีการแต่งเติมเสริมต่อ หรือคัดแปลงบางส่วนไปบ้าง ยิ่งพอถึงสมัยรัชกาลที่ 2 แต่งบทละครนอกเรื่องสังข์ทองขึ้นแล้ว มีผู้นำไปแสดงละครกันอย่างแพร่หลาย จนทำให้ชาวพังงารับอิทธิพลเรื่องสังข์ทองรัชกาลที่ 2 เข้าไว้ในนิทานพื้นบ้านเดิมด้วย สังเกตได้จากสำนวนเล่าเรื่องสังข์ทองของ นายชูจิตร ริงลิต จะเห็นได้ชัดเจนว่าเหมือนกับบทละครนอกพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 แทบทุกประการ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 100.

ภาพแผนที่ประกอบสถานที่ที่กล่าวถึงในเรื่องสังข์ทองของจังหวัดเชียงใหม่

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบเรื่องสังข์ทองทั้งของไทยและต่างชาติแล้ว พอจะสรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านของไทยทุกรูปแบบมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดมาก เพราะมีเนื้อหาเหมือนกัน จนน่าจะเชื่อได้ว่าการสืบทอดมาจากกัน และยังไม่สัมพันธ์กับนิทานต่างชาติ ซึ่งมีเนื้อหาเหมือน ๆ กันกับสังข์ทองของไทยด้วย ถึงแม้หลักฐานปรากฏชัดว่า นิทานสังข์ทองของไทยน่าจะสืบทอดมาจากนิทานอินเดีย โดยเข้ามาที่ ตะกั่วป่า จังหวัดพังงาก่อน แล้วแผ่ขยายไปยังจังหวัดนครศรีธรรมราช จากนั้นก็แผ่ขยายต่อไปยังสุโขทัย จากสุโขทัย แพร่ไป 2 ทาง คือ ขึ้นไปยังเชียงใหม่ กลายเป็นสุวรรณสังข์ชาคด และลงมายังกรุงศรีอยุธยา กลายเป็นสังข์ทองกลอนสวด สังข์ทองคำฉันทน์ และบทละครนอกเรื่องสังข์ทองในที่สุด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย